

Kozma László

Frdély 100 szonettben

Kozma László
írónak több
mint harminc
kötete jelent
meg különbö-
ző műfajok-
ban. Erdély, a
nemzeti törté-
nelem, hagyó-

mány és felelősségérzet, valamint katolikus hite döntően átszövi tematikáját és szemléletét.

A Kairosz Kiadónál 1999-ben jelent meg *A rózsát ne engedd!* című, első, Erdélyről szóló verses- és novellakötete. A Korda Kiadó adta ki 2000-ben az *Isten boldja* című, erdélyi gyermekotthonokról szóló verses- és novelláskötetét, itt megjelent egyéb könyveinek is visszatérő témája Erdély. Interjúköteteket, riportregényt tett közzé itthon s Erdélyben *Tempfli József* nagyváradai katolikus püspökkel, *Köne Ambrus* csíkmenasági parasztemberrel s a temesvári *Farkas Rozáliával* való beszélgetései alapján. Az Euron Kiadó adta ki 2010-ben az *Erdélyi karácsony* című vers- és prózakönyvét. Az idén az Agapé kiadónál megjelent *Csík-somlyói virágok a megpróbáltatás viharában* című könyve két ferences atyával, Márk Józseffel és Pap Leonárddal készült interjúk, egyéb dokumentumok és Papp Asztrik ferences költő verseinek egybefűzésével a kolostor legújabb

Kozma László

Erdély 100 szonettben

Holányi Julianna tusrajzaival

Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület
Pilisvörösvár, 2019, 2020

© Kozma László, 2019 (nyomtatott), 2020 (online, PDF)
© Holányi Julianna, 2019, 2020

Bevezető

Az elmúlt száz esztendőre a Kárpát-medence népei különböző érzelmekkel tekintenek. A kötet versei az erdélyi magyarság kulturális, történelmi értékteremtését, helytállását tükrözik. Berzsenyi szavai jutnak eszünkbe: „Nem sokaság, hanem / Lélek s szabad nép tesz csuda dolgokat.” Belső szabadságunk nem függ külső körülményektől, azt magunk teremtjük. Nemzeti himnuszunknak is ez a központi gondolata: Isten előtt kell megállnunk, számot vetve nem csupán eredményeinkkel, hanem hibáinkkal is, hogy azokat leküzdve, elnyerjük a Teremtő kegyelmét. Az elmúlt évszázad mindkettőre példát adott. Reményik Sándor Istenarc című ver-sében írta: „Egy istenarc van eltemetve bennem, / A ráarakódott világ-szenny alatt. / A rámrakódott világ-szenny alól, / Kihűlt csillagok hamuja alól / Akarom kibányászni magamat.” Történelmünk változásai között sok arcon csillant meg az istenarc: egyházaink papjai az üldöztetést is vállalva teljesítették küldetésüket, a hit, a kultúra, a magyar nyelv védelmét. Az erdélyi művészet, festészet, szobrászat, irodalom tartalmi mondanivalójában és stílusában felelt a történelmi-emberi kihívásokra. A versekben megjelenő arc képek a művészi, emberi hitvallás példái, melyek sokakat képviselnek. Mai életünk elválaszthatatlan a történelmi hagyományoktól, a mindennapi életnek a néprajz által leírt tradícióitól. De történelmünk része a velünk együtt lélegző táj, a Hargita magaslata, a Maros és az Olt robajló folyama, a források csendessége, a

hozzájuk kapcsolódó mondavilág. A bennünk élő Erdélyt, táj és nép elválaszthatatlan egységét kívánja ez a kötet az olvasó elé állítani.

A kötetet Bara Ferenc csíkdánfalvi plébános emlékezése zárja, aki 1978–1980 között volt Márton Áron titkára, segítője. Erdély nagy püspökének élete jelképezi az erkölcsi tisztaságot, a töretlen hűséget hitéhez, népéhez, példát és erőt ad napjainkban is.

A költeményekhez a kötet végén jegyzetanyag csatolkozik.

Erdély

Hol van Erdély? Kérdezd a mohát,
Havason az erdő bársonyát,
Az őrálló fenyőfák sorát,
Sűrű csöndet, patakcsobogást.

Hol van Erdély? Hallgasd énekét,
Arany kalászos réten száll feléd,
A magvetőt nézd, ahogy rendre lép,
A nyomában zöldellő reményt.

Hol van Erdély? Egy versben él talán,
Mint lángoló írás a kor falán,
Piros remény komor magaslatán.

A havasok ösvényét kövesd,
A megnyíló tisztás-csöndeket,
Napsugarat, harmatkönnyeket.

Erdélyi szonett

A címe ez: Erdélyi szonett,
Antik strófa kristályába zárva.
Megcsillannak a gyémánthegek,
És a ríme patak zuhogása.

A szavak, mint a csillanó kövek,
Hogy a ritmus titkukat kitárja.
Ezer színnel, ahogy bűvösek,
Megpihennek tenyeredbe zárva.

Úgy mesélik: a sorsuk szikla volt,
De megdördült a fenti sziklabolt,
Villám csapott a csúcsok szent kövére.

S aranszemet, szikrázva csillogót,
A gyűrűző víz tisztára mosott,
Hogy feleljen az Ég üzenetére.

Piros-fekete

Megsimítod virágszirmok selymét:
Isten hogyan teremtette Erdélyt?
Rétre gondolt és hullámozó füre,
Zöldjébe a fenyvest belefűzte.

Gondolt sziklát, fényes patak árját,
Napsugarat, fenyvesek homályát,
És amelyet rejtenek a mélyek:
Kavics közt csillanó aranyércet.

Népe sorsát ahogy elgondolta,
Pirosan és feketén fut tolla.
Pirosán a csipkebokor-láng csap,

S feketén a szőttesekbe fonja,
Sűrű felleg, száll az Isten-sóhaj,
Hogy sötéttel írjon balladákat.

Hazaföld

Mert a világon kell legyen
Egy föld, mely Istennek terem.
Harangvirágot és gyopárt
Csak illatot, nem hasznot ad.

Napfény és eső művelik,
Fölötte égbolt kelyhe nyit.
Pompázva szórja színeit,
Királyi kertben nyitna mind.

Ember nem látta dús vadon,
És fenyő nő szikláidon,
Mely gyökerével megmarad,

Mégis él kövön és romon,
S a fényfoltos tisztásokon
Dalát csendíti a patak.

Délceg fenyő, erdélyi tájban

Tinódi Sebestyén

Mert vagy mind elvesztek, avagy jóra fordultok

Mind elvesztek, hogyha nem fordultok jóra,
Erre hallgassatok, ezt jól meggondolva,
Mi kevesőt írtam, tiszta igazságot
Szívben mérlegölve, jól megfontoljátok.

Hogy bármi nagy vészbe, hitöt ne hagyjátok,
Lévén egyességbe, szenvedőt szánjátok.
És ami megtörtént, előszámláljátok,
Végbeli hősöknek szavát megtartsátok.

Magok pusztulása volt sokszor az ára,
Áldozatok így lőn az ország javára,
Nézi boldogságát, nem gondol sajátára.

Én is elővevém erdéli gondomat,
Emlékek éltetni derék fiainak,
Kik miköztünk vagynak, sohasem távoztak.

II. Rákóczi Ferenc imája

Szüntelenül táplálsz engem,
Uram, hogy Reád éhezzen.
Dicsőséged a kereszten
Hogy magához fölemeljen.

Megunnám az életemet,
Ha nem nyernék újat veled.
Kiegjen a bűn, a salak,
Mondod: megtisztítottalak.

Add, előtted meghajoljak,
Szüntelen Igéddel szóljak,
Hiszen a föld az oltárod,

Diadalmas a Te zászlód,
Jöjjön el a Te országod,
Benned nyerjük szabadságot.

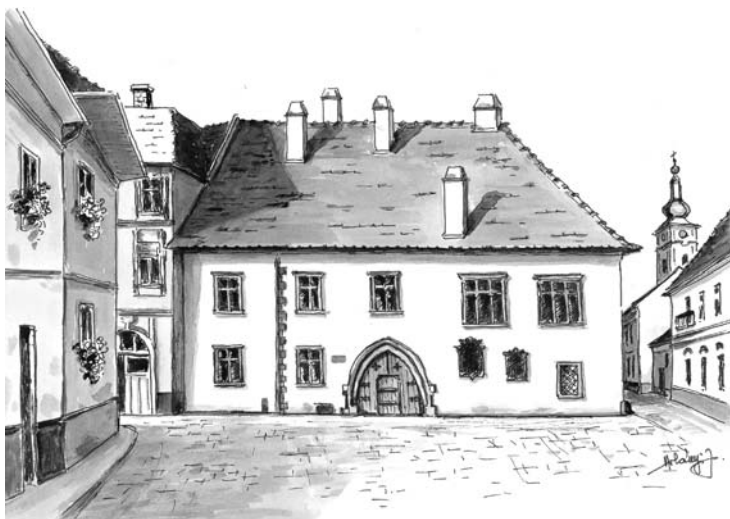
Kolozsvár

Órzi ősi kincsét még a város,
És a Szamos csillagfényt szital.
Holdfényben egy régi alabárdos
Megáll még a múlt bástyáinál.

Itt győzte le György lovag a sárkányt,
S a főtéren lován a Király.
A Szent Mihály finom faragásán
Évszázadok árnyas titka vár.

Ünnepfényben most kigyúl a templom,
Ige hangzik mélyen, messze hangzón,
A harangszónak visszhangja felel.

A folyó zúg, kérdésekkel zajlón,
Múlt és jelen kavargó viharzón,
S a Szamos hídján lépted útra lel.

Kolozsvár, Mátyás király szülőháza

Mátyás vitéze

Egyszer a havasokba indult,
Erdei tisztás megigézte,
És vadvirágos mohapárnán
Elaludt a Mátyás vitéze.

Körülötte lepkék szálltak,
Szivárvány futott az égre.
Álmodott dicső csatákat,
Álmodott áldott békességet.

De széttörte az álma csöndjét,
Viharával zúgott a föld s ég,
Sziklaomlás dördült a mélybe.

Hiába kereste örökké,
Azt a tisztást nem lelte többé,
És zokogott Mátyás vitéze.

Héjja Sándor

Ki volt Hamlet? Én ismertem őt.
Kolozsvárt járta, míg pergett a köd,
S ha éjfél kondított a Szent Mihály,
A régi szellemekkel szóba áll.

S amíg ajkán dörögnek a szavak
Megáll, hol a Szamos tovaszalad.
A sötét vízre lámpa fénye hull,
Örvény fölött világít józanul,

Összekapcsoljon jövőt és a voltat.
Esküdjete! – kiáltanak a holtak,
És a színész eldobja szerepét,

Valóság lesz a színpadi beszéd,
Leszünk, vagy nem leszünk? Sóhajtva kérde még
A folyótól egy nemzet életét.

Misztótfalusi Kis Miklós

*Úgy járt vala tudós keze az acélban
Mint másnak a könnyen engedő viaszban.*

Pápai Páriz Ferenc

Könnyű kézzel, mint ki viaszt formál,
Életet visz az ólombetűkbe,
Mert a forma a tartalom tükre,
És zenél a ritmusuk, mint zsoltár.

Komoly ajkon dörgedelmes szó száll,
Karcsú mégis, tünékeny, mint álom,
Szivárványként foszlik a világon –
Sötét szobor, mind megmarad most már.

Öröklétük könnyű papír, tinta,
Tűnő hangból képpé alakítva,
A kemény forma szépséggel kiteljen.

Benne feszül sorsának a titka,
Hiába, más dicsőbb tájra hívja,
Hazájában kell otthonra leljen.

Szabó T. Attila

Nem csak a kő: a Szabó-bástya,
És Szent György kezében a lándzsa.
Az válaszol a pusztításra:
Megőrzött szavaink varázsa.

Dicsérjük *bálaadóképpen*
A szótáradat reménységben.
Ahogy apró téglákból máris
Épül a nyelv, a katedrális.

Mint méhek a kaptárba, hordod
A múlt időkben kimondott szót,
És virágzó rendekbe gyűlve

Kihajtanak már *ezredfüre*.
Barnáján régi pergamennek
Tavaszi zöldet megteremnek.

Szervátiusz Jenő

Szelíd szobor, a Csíki Madonna,
Hosszú haja fürtönként befonva.
És kétoldalt úgy omlik a főről,
Patakhullám fényes szirttetőről.

Az alakja benne él a fában,
Halkan hajlik meg a holdsugárban,
És az arca szelíden derengő,
Csöndes hajnalt sugázzik az erdő.

És a keze, ahogyan szerényen
A hajfonattal oldalt összeérjen,
A szoborívet körben összefogva,

Mert teljessé így válik az élet,
Állandóvá a suhanó fények,
Ahogy tóvá simul a patak sodra.

Jancsó Miklós

És akkor a Himnuszt elszavalta
Küldd áldásod, Uram, a magyarra.
Nézzed a múlt minden szenvedését,
Bocsásd meg a jövődönök vétékét.

Ne tekintsed néped gyöngeségét,
Emeljed fel arcát immár végképp.
Árvánk könnye hiába ne hulljon,
Mezőinken szabadság viruljon.

A Kárpátok koronáját adtad,
Drágakövét a fenyő-smaragdnak,
Ezüstjét a Marosnak és Oltnak.

S hogy igéid magyarnak maradnak
Dicsőítsen hangja a harangnak,
Legyen, ahogy egykor elgondoltad.

Bihar-hegység

Sziklacsönd és forrás-csendülések
Nem csupán vers: maga a költészet.
A zúgás elnémul a víznyelőben,
Hogy kitörjön zuhogva és bőven.

Rétek fölött furulyaszó árad,
Alkonyat jó, megnőnek az árnyak.
Ritmusa ez az esteli tájnak,
Csillagfénynek, halvány holdsugárnak.

Dús forrását vajon mi apasztja?
Mire fordul? Öröme, panaszra?
Sötét erdőn szellőzúgás ébred,

Felcsendül egy harangszó malasztja,
Búgva kíséri a rigó hangja,
Egybehajlik fenyő s emberélet.

Reményik Sándor

Ahogy lehet. Csak már nem ököllé
Szorul kezünk, inkább csak legyint.
És a dacunk szétfoszlik könnyé –
De a hunyt láng fellobban megint:

Vagyunk ismét versed olvasója,
És magasba hív a hegygerinc,
Újra zendül a végvári nóta,
S a bércekről messzire tekintsz.

A terek és az idők távolába,
Búzamezőkre, véres aratásra,
S hol a béke reményzöldje ring.

A végváratat új Tinódi járja,
És megfakad a koboz dallamára,
Mint fenyőrügy, lelkünkben a hit.

Kós Károly

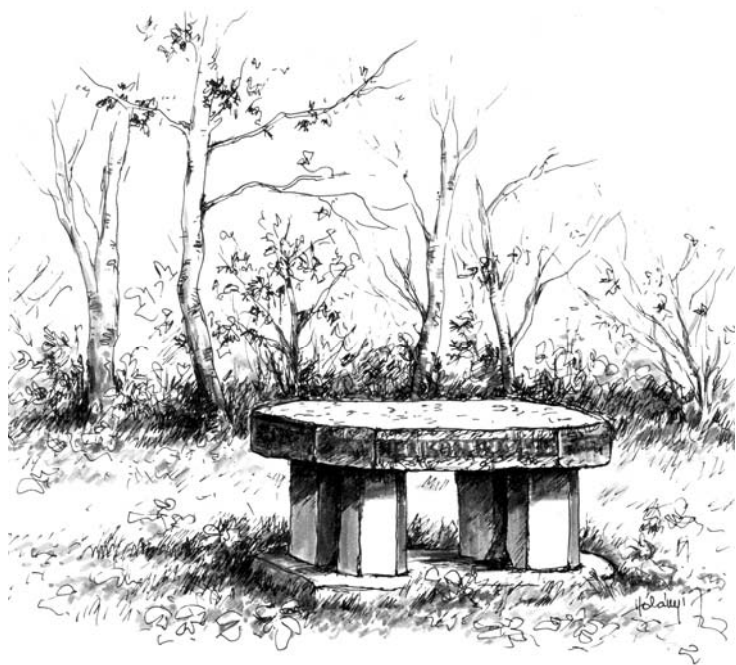
Ezek itt az erdélyi szőttesek,
Hurkot vet a színes láncfonal,
Kéklő égbolt, távolban zöld hegyek,
Piros öröm, lebbenő sóhaj.

Kalotaszeg, a leányok tánca,
Freskódíszes, régi templomok.
Messze csillan István koronája,
Imre kezén lilium lobog.

A villogó csatabárddal László,
S fényes patak, aranyszínben játszó,
Tükrözi képét a Varjúvárnak.

Gondolatok seregei szállnak,
Szó hangzik, a messzire kiáltó,
Torony épül, Erdélyre kilátó.

Marosvécs, a Kós Károly faragta Helikon asztal

Temesvár

Temes vára. Csöndben fut a Béga,
És mesél a parkok suhogása.
Bíborosan fölizzik az égélj,
Gyúl az alkony kettős koronája.

Zsigmond, magyar király és a császár,
S Dózsa György, a szegények királya.
Piros rózsza fut a trón lábánál,
Megcsendül a harangok imája.

Puskatűz. A Taps-tér visszhangozza,
Felizzik szemben a Dózsa trónja,
A Diktátor sápad a palotában.

S míg a park a virágait ontja,
Emléküket szelíden befonja,
Kik elvesztek egykor a Baragánban.

A forradalom temploma

Antal Imre

A hegyekre nagy havak szakadnak,
Csupa jégvirág a téli ablak.
De pirosan feldalol a vászon,
Menyasszonytánc a tündöklő álom.

Gyertya lobog, ragyogó szövétnek,
Fázó lelkek a templomhoz érnek.
Felragyog a hitüknek oltára,
Fölizzik a forradalom lángja.

Akik szebbet és jobbat akarnak,
Kíáltásban az igeszó hallgat,
S igeszóban a jövőt kimondják.

És a hallgatások megfakadnak,
Győzhessen az igazsága Annak,
Aki így szólt: – Tietek az ország.

Nagyvárad

Nagyvárad, a Pece-parti Párizs.
A fekete sas szárnyat hol kibont.
Verset visz a hullám-loccsanás is,
A költő-kard még éles és kivont.

A sarokban ott áll még az asztal,
Beszélget még Juhász és Ady.
Kérdésükre, van-e még magyar dal,
Meg kell most a hitünk vallani.

Négysorosát írja Horváth Imre,
Sorsot tömör sorokba sűrítve,
S Pannoniust búcsúztatja Várad.

És hallod még mennydörögni szinte
Pázmány szavát, s megvillan az íve
A Szent László szörnyű pallosának.

Nagyvárad, Szigligeti Színház

Arany János

Itt, ahol a szülőházad állott,
Szellő sodor kemény, balladás szót.
Bólingat még az eperfa lombja,
Fényét, árnyát egyféleképp osztja.

Elsuhogja Toldi vitéz sorsát,
Hajnalfényként piruló Piroskát.
Szálló ködök csillantják a páncélt,
Vívni indul szép magyar hazánkért.

Mert a Jóka ördöge ránk szállott,
De megtartja nyelved az országot,
Bár teremnek újabb Eduárdok.

Szellemedet őrzi Nagyszalonta,
Nincs bezárva a Csonkatoronyba,
Visszhangzik a zengő századokba.

Mezőség

A távolban a havasok fehérek,
Eléred a szelíd Mezőséget.
S mint a történelem csodatükré,
Megremeg a tavai ezüstje.

Zöld erdőkkel gyűrűznek a dombok,
A patakvíz ezer mesét hordott.
Felhőnyájak esztenába térnek,
Csillag-álom az esti ígélet.

Ami súlyos, az itt könnyebbé lett,
Súlytalanná lesz az emberélet,
S történelmünk, mintha mese szólna.

Kard és kasza, finom csendülések,
Igaza a kimondott Igének,
Fellegarccá foszlik a boszorka.

Nagybánya

Bányai táj. A színek és a formák.
A tiszta zöld, s az égő komplementer.
A teljességet, ami visszahozná,
Mi kiegészít, vajon hogy veszett el?

Átkelhetsz-e a félbetörött hídon?
S ha szomszédodtól el egy határ választ?
A kéklő hegyek, egy-egy üde színfolt,
Tán tilos már, hogy befedjék a vásznat.

Mi tied volt, túl van a határon,
A művészet, az egységes álom.
Alattad zúg a történelem árja,

S visszanéznek a hegyeid fájón,
És örvényben forog a hullámon
A gyökerestől kifordított szálfá.

Nagybányai utca a Belvárosi református templommal

Galimberti Sándor

Megfestettél szénné égett fákat,
Mögöttük a templom piros tornya,
Színes álmok nagy szecessziója,
Kéken, sárgán derengett Nagybánya.

Úgy nézzük a képed, belelátva
Mindazt, ami megszületett egykor,
Ígérte, hogy közeleg egy szebb kor,
Mint az üvegablak ragyogása.

De egy halk sejtelem suhanása,
S már sötétlő hamu hull a tájra,
Dördülnek a szörnyű ütegek.

Elborul az álmaid tisztása,
S egy félrevert harang kondulása
Gördül végig Nagybánya felett.

Scheffler János

Felragyog a befalazott oltár,
Scheffler püspök tartja a misét.
Fehér galamb, fényes igeszó száll,
Nem fedheti börtöni sötét.

– Elzárva szólsz, nem marad titokban
Elsuttogják imádságotok.
Hűek vagytok a krisztusi sorsban,
Vélem lesztek egykor boldogok.

Börtönébe zúg szele a télnek,
De él hite, a pünkösdi ígét:
– Kik értem szóltok, vallok rólatok.

Nem hal meg az, de ér dicsőséget,
Ki szívével hirdette ígét,
S a Szívek Szíve érette dobog.

Arad

Az emlékmű a harcuk folytatója,
Diadalmas koszorút emel.
Megalázva, tagadva, bemocskolva
Hősi hírük mégsem múlhat el.

Mert nagy hírük az ébredő szabadság,
Érte hozott életáldozat.
Kik magukat egészen odaadták,
Hitünk őrizi a harcosokat.

És az arcuk kemény bronzba vésve,
Élteti egy nemzet szívverése,
A halálban immár halhatatlan.

Hős induló a nevük zenéje,
Győzhessen a forradalmuk végre
Elnémult és ünnepi szavakban.

Arad, látkép a Páduai Szent Antal minorita templommal

Ompolygyepű

Kőemlékmű. Kivésett, kopott.
Idősodrásban mosódó nevek.
Az Ompoly vize szelíden cseveg,
Amiről vall, véresen komoly.

A futókat itt érték utol.
Az ezerből ha egy-kettő maradt,
Új forrására lelvén a patak,
Mely pirosan habjába omol.

Patakhangú csöndes suttogás csak:
– Vidd a fiam – anya a dajkának –
Csecsemővel a dajkája fut.

S keze nyomán Zalatna fiának
Egybekapcsol szíveket és tájat
Zalatnáról Almásra az út.

Alagút

Nem tudni, hogy valóság, mese-út,
Bár kutatták, nem leltek nyomára,
Emlékekben úgy szállt szájról szájra,
Titkos rege, a régi alagút.

Úgy mondják, hogy egykoron, a vészben
Rejtőztek ott az űzött magyarok,
Mögöttük vad üvöltés kavarog,
Menekültek sötétlő reményben.

Hogy a puszta életüket mentsék,
Elmaradt az üldöző ellenség,
És társuk csak a szorító magány.

Futásuknak vajon vége lesz még,
Hogy kijutva, sorsuk megteremtsék,
Történelmünk derülő hajnalán?

Gruzda János

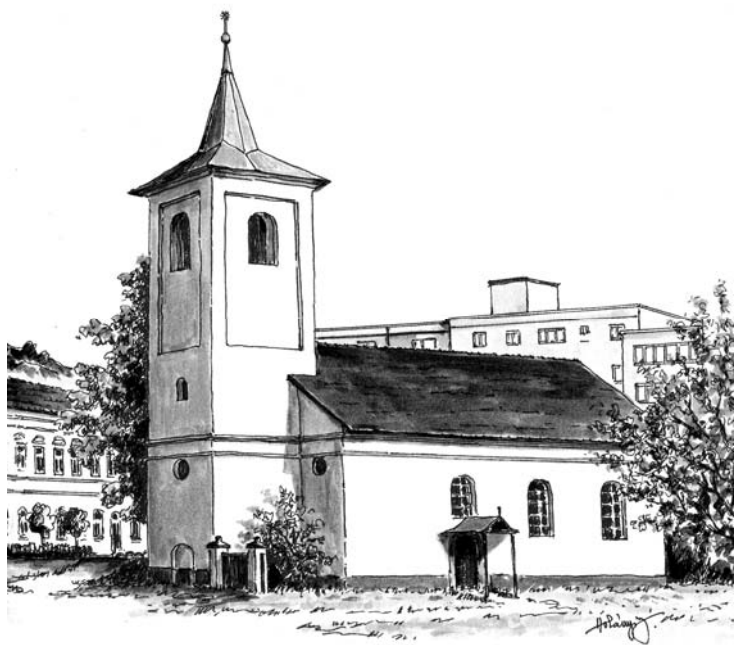
Egy régi festő járta itt a tájat,
Zöldebb az ág és színesebb a rét,
Bársonyosabb kelyhe a vadvirágnak,
És alkonyatkor bíborabb az ég.

Egy régi festő járta itt a tájat,
Egy régi festő, ki már messze ment,
A lombokon itt hagyta ragyogásnak
Ezüst nyomát a száguldó ecset.

A meredek hol szelídebbre vált át,
A hegyhajlásban feszítette vásznát,
Felleg úszik, nap sugara reszket.

Fehér házak, csendes, hű imádság,
Távol harangnak hallod kondulását,
S megfesti a magányos keresztet.

Zalatna, református templom

Kolonics Lajos

A zalatnai kőfaragó műhely –
Felzengenek régi ritmusok.
A kalapácsé, s mely sziklából tűnt fel,
Patak vize, könnyű rím, futott.

S ahogy végül egymásban zenéltek
Kövön csobban, kacag a patak,
Dala cseng a kövek mesterének,
Kutat együtt hogy faragjanak.

S hol a forrás napra futott zengve
Véső pendült, véle egy ütemre,
A művészkéz az ércet alakítja.

Az elfutót fogja kőkeretbe,
Mint öröklét pillanata lenne,
Szüntelenül kigyúló aranyszikra.

Detunáta

A Detunáta bazaltoszlopát
Elnézed, hatalmas orgonát.
Amely vall a múlt időkről zengve:
Palotának hogyan volt teremtvé.

Csöndben intett a végzetnek ujjá,
Fagy és hó bontotta, elárulva.
Dübörgés volt a szimfóniája,
És villámfény vihar-glóriája.

Aztán jöttek az iszonyú csendek.
Virág nyílt rajta, páfrány rezgett,
Félbetörve a diadaloszlop,

Törmelék csak, mi boltívet hordott.
Dicső múltból hűlt szavak üzennek,
Suttogását, hallgatod a gleccsert.

Marosvásárhely

Dicső múltról álmodik még egyszer
A századelő nagy szecessziója.
Történelmünk hősei sereggel,
Fényes keretben az Attila-monda.

És megindul a szép leány a kúthoz,
Zengésének ritmusára lépked,
Suhanása hegyi patakzúgó,
Kísér még, és el sosem enyészhet.

Sziluetttje a Kossuth-szobornak
A sűrű éj árnyékába olvad.
Mozdulata fölemelt kezének,

Dördülése tovább él a szónak,
Visszhanggal a bércek válaszolnak,
S zajtalanul zúg a kút zenéje.

Bernády György

Nem zavarja semmi csöndes álmát
Annak, aki várost épített.
És az égbolt üvegablakán át
Derengenek bíbor, kék színek.

Valósággá teljesülő ábránd,
Sötét felhők között fénysziget.
A mulandón túl aki tovább lát,
A múltból a jövőt érti meg.

Könyveivel felragyog a Téka,
Tudós elmék híres hagyatéka,
És az utcán kigyúl a villanylámpa.

A szobornak rávetül árnyéka,
S a téren át csöndesen belép a
Balladákat mesélő palotába.

Tükörterem

Kapu dördül. Ez a Nagyúr háza,
Föltornyosul roppant gerendája.
Arany napfény szikrázik pazarlón,
Bölcső ring, és dalol Réka asszony.

Kádár Kata szelíd balladája,
Virágzik a szerelem csodája.
Indul lován szép Salamon Sára,
Liliom hull csöndes sírhalmára.

Kéklő színe a búzavirágnak
Mint az égbolt ragyogása, árad,
Meghajlanak arany búzaszárak.

Gyertya gyullad fején a báránynak,
Éneke száll Júlia széplánynak,
Karcsú íve hajlik derekának.

Bolyai János

Mert nem csupán a matematika.
Hogy semmiből teremtsen új világot,
És megláthassa, mit senkise látott,
A szívével kell annak látnia.

Hiszen keressük mind az igazságot,
S csak járjuk egyre tudásunk körét,
De nem bírjuk átlépni börtönét
A megszokottnak. Ám te megtalálsz

Rejtett titkát a nyilvánvalónak,
Hogy már rögtön képletedbe foglald,
S új harmónia csendül a zenédben.

Törvényt adjon a törekvő kornak,
Vonalat és pontot vonatkoztat,
A szférák íve végül összeérjen.

Léstyán Ferenc

Karcfalvának erődtemplomára
Zápor hull és napsugár zuhog.
Innen indult Erdély krónikása,
Hogy bejárjon minden zegzugot

Sugár csillant, mint bicikliküllő,
Karikázott erdőn, patakon,
Feleselve futott a Küküllő,
Mélázott sok régi iraton.

Felragyognak a diadalívek,
Fényárban áll a hajdani oltár,
Orgona zúg százados romoknál.

Vaku villan. Fényképezi mindet,
Történelmünk alapköve most már,
Sziklabércen zsong a régi zsoldár.

Boroskrakkó, református templom

Hegyek között

A székely hegyek oly talányosak,
Betűrve, mint sötétlő kucsmák.
A sziklaarc kemény és hallgatag,
Ahogy sűrű barázdák futják.

S ha megindul a sziklagörgeteg,
Kimondják, mit rejtett ércitok.
A távol bércről visszhangjuk remeg,
Hirdetik, mi teljesülni fog.

Rigóhangon mikor a tavasz szól,
Megindulnak vízesések akkor,
A zuhogók mosollyá fényesednek.

Ezer virág a havasi réten,
Búzamező zsendül zöld reményben
Lankáin az erdélyi hegyeknek.

Várrom

Mohos sziklák, mint vulkán-szórta kő,
Hevernek a szirten szertevetve.
A vulkán most a százados Idő,
Az ostromló a vihar dörgedelme.

Egykor dicsőség fényes vára volt,
Zene zendült, fénylett ezer terme,
A kőüregben most bagoly huhog,
És vadvirág táncol a szélütemre.

Ám este, ha fenyő tornya kéklík,
És a bokor fallá összeér mind,
Törhetetlen, kemény sziklaszál,

Lépteikkel a falakat mérik
A vitézek, s amíg csillagfény ring
Harmat-könnyel fölzokog a vár.

Márton Áron arcképe

Gaál András

A háttér a fenyveseknek zöldje,
Derengés, hol színné vált a táj.
A szemöldök a havasok csöndje,
Fehér ívű, kemény sziklavár.

S a vörösek, színe az áldozatnak,
A vékony csík, a püspöki főveg,
Sötét szeméből a lángok kicsapnak,
Vonal a száj és résnyi a szemek.

A palástnak megvillan a kékje,
Az életút pirosas szegélye,
A kemény arcél szinte kifaragva.

Fehér gallér és a haj fehére,
És fény hullik arany keresztjére,
Melyben Krisztus némasága hallgat.

Gyulafehérvár, Szent Mihály Székesegyház

Csorgó

Forrás-csorgó. Kutatnád, ki volt,
A bő sugarat fenyőágba fogta,
Hogy úgy siessen tovább, illatozva,
És feloldjon erdőillatot

a hullámán, amely tovább csapott.
És víz-áradás lett az illat árja,
A némaság átváltott csobogásra,
S ami lombok suttogása volt

vad viharrá dördül a vízesésben,
S a hullámokon, ezüstös levélen
Múlt időknek üzenete zsong,

Hogy elbeszéljék, ami történt régen:
A Fejedelem pihent az erdőszélen,
Lehajlott, s a forrásból ivott.

Darvas-Kozma József

Élő a hit, mely templomot épít,
Istenházát, akárhogy is tiltják.
Más falak közt felhúzva már félig,
Kőről kőre, bárha már gyanítják.

És már titkon deszkát, téglát hozna,
A mester-kéz fölrakja azonnal,
Szívükben is kész a katakomba,
Krisztus jászlát hitük belélopja.

Hiába a Heródes parancsa,
Csillag gyullad, fényes, hogy vezessen,
S pásztorének hangzik Betlehemben.

Kész a templom, kereszt jele rajta,
S három király az éjjeli csendben
Várja, hogy a Gyermekek megérkezzen.

A Csíksomlyói Szűzanya

Templomnak oltárán fényes ragyogás hív
Tiszta nyugalmával, melyet lelked áhít.
Máriának szobra hársfából faragva,
Mosolyának fényét reá sugarazza:

Tartja a gyermekét karjában szelíden,
Nem is érzi terhét, oly könnyű az Isten.
Aki léssen egykor világ megváltója
Máriának karja úgy öleli, óvja.

S aki majdan, egykor keresztjét hordozza
Emeli Mária, ki világra hozta.
Fogadd be, Szűzanya, népünk árvaságát,

Fiadhoz fohászkodj, teljesüljön sorsa,
Sóhajtó reményünk válhasson valóra:
Elérhessük Véle kegyelem országát.

Háromkirályok

Csíkszentkirály nevébe is
István van vegyítve.
Megérkezik Csíkországba
Liliomos Imre.

László király csatabárdja
Vészekben segítsen.
Szent királyok hármassága
Az égre tekintsen.

Szent Erzsébet, rózsáiddal
Néped földerítéd.
Szent Margitnak vezeklése

Szabadítson minket.
Máriának ölelésén
Ránk nevet a Kisdéd.

Bartók Albert

Ablakából a fenyvesekre látott,
S akkor is, ha lépte nehezült,
Gondolata a csúcs felé feszült,
Megsimított füvet, vadvirágot.

Az erdő hangja forráscsobogás volt,
Tisztásokon a lelke felderült,
Mert tudta: árnyék, napfény egybefügg,
S kiderül majd újra, ami árny volt.

A Kálvárián Krisztusával lépett,
Kőkereszt, ám ragyog az ígéret,
Kápolnája fönt a Salvatornak.

Koronáján legördül egy vércsepp,
Hét fájdalma Mária szívének
A pünkösdi ragyogásba olvad.

Márk József

Gyémántmise, gyémántok szikráznak,
Orgona szól, megzendül a század.
Homília, élet-magyarázat,
Tanúsága múltnak és a mának.

Fehér palást, és ahogy beárad,
Piros fénye hull a napsugárnak.
Koronája csillan Máriának,
A mosolya dereng Jézusának.

És megnyugvást hoz a Kisdéd arca,
Szelíd békét zúgó élet-harcra,
Felcsendül a betlehemi ének,

A Születésre tettél fogadalmat,
Újra elhozod örömhírét Annak,
Ki vigasza az emberek szívének.

Papp Asztrik

*Azóta mindig úgy látom népemet:
Vállán súlyos kereszt – járja a Jézushágót.
A Jézushágón – P. A.*

Együtt mentél, vigaszra vágyón,
A népeddel a Jézushágón.
A gyertyafények, egy-egy csillag,
Éjszakába beléhasítnak.

Ének zendül a némaságon
– Uram, segíts! – a Jézushágón.
Fenyő hajlik a csöndes éjbe,
A szelíd Krisztus ölelése.

Véle virrasztunk, hogy vezessen
Által a getszemáni kerten,
Halk harangszó, mint imacsengő.

Kigyúl a fény a fellegekben,
A Mária-arc megjelenjen,
Piros Pünkösöd, a hajnal eljő.

Berszán Lajos

Azt kerested: Erdély forrás-testét,
A nagyszerűt, az érzékenyt, merészet.
Némasága vízesésben cseng szét,
Dördülését zengik sziklabércek.

Feléd hajlik a kéklő vadvirágban,
S hogyha mezőn futnak szélbarázdák,
A villámverte törzsben újulás van,
Szikla őrzi a gyopár virágát.

Isten amit benned megteremtett,
Őrizzed a szót, az anyanyelvet,
Kemény kő a forrás csobogását.

Ezer színnel a mezőkön terjed
A szavaid mint búzaszem, peregnek,
Büszkén óvd, mint hitednek csodáját.

Kallós Zoltán

Hangján fenyő-suttogásnak
Mondtál mesét, balladásat.
Magyar bölcsőt ringató dal
Úgy szállt, mint a szellő-sóhaj.

Világszárnyú magyar ének
Lujzikalagorra érhet.
Bákófalva, Klézse, Lészped,
Meggördülnek táncos léptek.

Három dió, amit hoztál,
Fakad forrás-csobogónál
Kemény héjába elrejtve

Magyarország történelme.
Kibomlik suhogó selyme
Reménysátorként egyszerre.

Zöld Péter

A székely hegyek felmorajlanak,
És megindul Zöld Péter, a pap.
Ezer dörgő vízesés vele,
A szabadság szent üzenete.

És ennyi volt. Erőszak, újra csak,
De hű maradt Zöld Péter, a pap.
Keresztként viselte börtönét,
És Moldvába bujdosott a nép.

De a nyája széjjel nem szaladt,
Mert velük volt Zöld Péter, a pap.
A hegyen túlra is követte népét,

Ostyát osztott, a szabadság reményét.
Hitből raktak bástyát és falat,
Benne nyugszik Zöld Péter, a pap.

Antal Imre

Kopár ágak fölött hold világít,
Elnézed az Antal Imre fáit.
Hóhalom lesz a papír fehére –
Milyen táj? A lélek dermedése?

Mint északfény, pördülnek a táncok,
Áttűnnek a halkan felsugárzók.
Átjárják a mezőt könnyü léptek,
Fehér hófolt, szikrázó ígéret.

Küllői egy forduló keréknek
A történelem útján célba érnek?
Teljesül-e a menyasszony tánca?

Megvillanó színei az égnek
A kéklő hegyekkel összeérnek,
Lobog, lobog fehérlő uszálya.

Hosszú utak

Hosszú utak megszomorodának,
Szekekre mert felült a bánat.
Azt szeretném: messze tájra hajtson,
Nem bánám, hogy itt magamra hagyjon.

Azt se bánám, messze vinné társát,
Árva szívem nagy szomorúságát.
Fölülnének a szekérre ketten,
Nem maradnának a Gyimesekben.

Elfordulna a sorsom es másra,
Csengő patak életem folyása.
Kavicsokon boldogságot csenget,

Aranyszemet, csillanó szerelmet.
Sorsát vitte, mint sötét keresztet,
S boldogságát meglelné a nemzet.

Kájoni János

Szélben száll egy sóhajtás tova.
Könnyű szél az imádság nyoma.
Idézve a régi remetéket
Patakmoraj, halk imádság ébred.

Megjöttek a pálosok, bencések,
Ferencesek ajkán száll az ének.
Rendházban, mely hegyekkel határos,
Nyomdát építsen Kájoni János.

Kottáiból szétárad a dallam,
Századoknak ritmusa a karban,
Forrás zendül a kottafejekben.

És a könyvtár, rejtőzve a falban,
Tavaszi rügy, új életre pattan,
Hogy a béke imádsága zengjen.

Daczó Lukács

Az emberség oly távolra esett,
De oly tisztán ragyogott az ég,
Zúgni hallottam a Nemerét,
S a csillagtábor egyre közelebb.

Fenyves erdők mondtak misét,
S a kettős csillag: Alcor és Mizár
– Feleljetek: a jövőnkben mi áll? –
Díszíté a Göncöl szekerét.

Ha csillagaink borítják ködök,
Ősi hited megőriz, ne félj,
Ragyogásuk végül visszatér,

Nem boríthatja börtön, semmi éj,
S a horizontra győztesen kiáll
A kettős csillag, Alcor és Mizár.

Csíkszereda, Szent Ágoston-templom

Égbe tör a templom kettős tornya,
Úgy őrködik a városod fölött.
A múlt időt mélán harangozza,
De van egy nap, hol zúg és mennydörög.

És fénylenek a kertben a kövek,
És illatozik hófehér gyopár,
Napsugár gördít piros szőnyeget,
A templomlépcső léptét várja már.

S jó a Püspök, végezni a munkát,
Tűnjön a baj, gond és szomorúság,
És a népek nagy békéje győzzön.

Hogy szolgáljon a kevésben is hűen,
Bilincs törik, s ő kiált gyönyörűen:
– Amit adtál, Uram, én megőrzöm.

Pénzes József

A távoli harangszó kísért,
Illatával a havasi rét.
Mélybe zúgó, szüntelen roham,
Kéklő patak száguld boldogan.

Fehér gyopár és kéklő encián
A mindenség ritmusát rezgi tán,
Szüntelenül szórva illatát,
Harmat csillant zöldellő mohát.

S mint aki a templomába ért,
Megismered hófehér kövét,
Fény borítja a roppant sziklakertet.

Mosolyogva a Püspök jön feléd,
Üdvözlésre nyújtja a kezét,
A harangvirág rorátéra csenget.

Eledekszenteles Csíkszeredában

Mint fenyőszál, állnak a sorok,
Megvillanó fekete-piros.
Székely ruhák, színes lobogók,
Kenyér és bor. Megszenteli most

A magasból lehulló napsugár
Tüzes fény, a Szentlélek jele.
A tömeg fölött Pünkösöd szele száll,
Érinti az Úr lehelete.

És a téren Márton Áron szobra,
Szüntelenül az áldását osztja,
Ragyognak a vesszőkosarak.

Megszólal a harang szava kongva,
Zúgása a népet egybefogja,
És a lelkek mind aranylanak.

Vörösfenyők

Az út mellett vörösfenyők íve,
Ahol lakott Zsögödi Nagy Imre.
Virágok a napverte tisztáson,
Ecsetet hogy illatukba mártson.

Kemény arcok, kifaragva szinte,
A szüntelen szelekbe feszítve.
Rajzolódnak fekete-fehéren,
Szénrajzok a szikrázó hegyélen.

Tolong a nyáj, fény a fenyvesekben,
Hogy minden út fölfelé vezessen,
És a népünk meg ne tántoruljon.

Aranyfényben, kéklő fergetegben
A színekben harmónia zengjen,
S forrás fakad a zsögödi kúton.

Nagy Imre

Fényfoltok és eső-pászma,
Embersorsok sugárzása.
Hová vezetnek a léptek –
Utak, mint a vízesések.

Piros színek forgatagja,
Felesel a zöld, a barna,
Zord hegyeink tiszta kékek
Páráján a messzeségnek.

Karcsú korsók forrás mellett
Megmerítve, ahogy telnek
Pezsgő, hűvös életvízzel,

Mint a lelkünk fényes hittel.
Sárga búzamező, áldott,
S fest egyszerű Szent Családot.

Aba-Novák Vilmos

Székely vásár. Korsók, szekerek,
Fehér torony a láthatár felett.
Meggyűródó kékes fellegek,
Piros szoknyák, szobor-emberek.

Barnájára a dübörgő sorsnak
Könnyű felhő-kékek válaszolnak.
Színes szoknyák körbe rendeződve
Szivárványként kapcsolódnak össze.

Fehér házak távolokba veszve,
Fénypászma hull sötétlő hegyekre,
Hirtelen az arcok felderülnek.

Alázattal meghajlik kezedbe,
Sziporka száll a festőecsetre,
Felsugárzik a pünkösdi ünnep.

Orbán Balázs

Szejkefürdő. Újabb kapuk sora,
Egymásba nyíló újabb kezdetek.
Mert az utad nem ér véget soha,
És a kapu újabb hívást jelent.

Székelykapuk. Ívükön felirat,
Hajló virág, mely utadon kísér.
És fölsugárzik a parányi nap,
Megpihenhetsz a holdnak fényinél.

A vándorbotot percre tedd le már,
Elült a szél és hallgat a madár,
A patak vize csöndesen suhog.

De fény gyullad a fenyőlombon át,
Mely koszorúzza népednek honát,
S fölötted ég vezérlő csillagod.

Kőrösi Csoma Sándor

Elváltoztak a hazai hegyek,
Mint egy idegen nyelv mormolása,
A patakzúgás távol üzenet,
Ő megindult a hívó szó nyomába.

Kinyílik a végtelen Tibet,
Nap szikrázik ős kolostorára.
A történelem titkát érti meg,
Hol volt egykor a magyarok hazája.

S elváltoznak az idegen hegyek,
Hargita lesz a sziklás Himalája,
És a forrás magyarul cseveg,

Mert megérkezett a hazai tájra.
Ahol minden forrás megered,
És célba ér a vándor utazása.

Mikes Kelemen

Mert források őrzik a szívét,
Aki egykor ide hazavágyott,
Otthon volt itt, ahogy senki még,
Mert nem tudta elfeledni Zágont.

Eltűnik a fájó messziség,
Patakmoraj a tenger zúgása.
És a habja sziklás kővidék,
Oda indul nagy kirándulásra.

Édes Néném! – így szól a levél,
Palackposta, hiszi, hazaér,
S egy szellőben vár a válaszára.

Tengerillatban fenyőt remél,
Hullámtornyok, harangszó zenél,
– Édes Néném! – s öleli hazája.

A havasok lánya

Mert a szép lány úgy élt ottan,
Szivárvány a havasokban.
A mosolyát reá fonta
Fenyőzöldre, virágokra.

Dala forrásban fakadhat,
Megcsillanjon, mint a harmat.
Száll a fenyves mély zúgása,
Szélben madárhang bűgása.

Fenyőfáknak törzse roppan,
Hajlanak a havasokban.
Úgy rezdül a szép lány tánca,

Fenyőzöldben, virágokban,
S ahogy tavak tükre csobban,
Ezüst szélben egyre járja.

Tolvajos-tető

Karddá válik a fenyőfa,
A fű szála éles szablya.
Patak vize ezüstcsillám,
Mint a páncélt, ragyogtatja.

Harcba indul most a székely
Erdő, mező szövetsége,
Bércen dördül szörnyű villám,
Ősi hit az erőssége.

Nem csupán, hogy karddal védje,
Indulnak, mint Krisztus népe,
Akit Pünkösöd tüze áthat.

Ajkukon zeng tiszta ének,
És a diadal jelének
Törnek szelíd nyírfaágat.

Nemere

A bükkök ágán rezzenő levél,
A fenyők már egyben hajlanak,
Foszló felhő, fátyolos a nap,
A hegyeken mély orgona zenél.

A Nemere jó, az erdélyi szél.
Százados törzs, apró fadarab,
Megérinti, és kettéhasad,
Borzong a tó és örvénylik a mély.

S hogy közeledik, mind hatalmasabb,
Magával ragad erdőillatot,
Embersóhajt, sötétlő titok,

És fölkapja a pirosuló avart.
A boronaház megreccsen bele,
Süvölt a szél. Megjött a Nemere.

Parajd

Tavaszzsong a csöndes, kis falun,
Megduzzadnak az apró erecskék,
Hogy az élet üzenetét zengjék,
Mert a napfény úr lesz a borún.

Hagen nem győzheti Szigfridet,
A tavaszritmus ezer útra lel,
A suttogásra vízesés felel,
Perdülő hal, perdülő rimek.

E kőnél a versed született,
A sárga som virágját kibontja,
Csupa friss zöld már a fenyők lombja,

Hogy tisztások felderüljenek.
Újra csendül a friss gyereknóta,
Szétfoszlik a temető felett.

Áprily-kút

A forrás ritmusában vers csobog,
A ritmusban, mely újul szüntelen,
Mert ritmus és dal kell, hogy hű legyen,
Mint hegyek élén a fenyősorok.

Újra érezd gyantaillatát
A törzseknek, ha egymásba rovod,
Hogy meglelhessed bennük otthonod,
Kéklő köddel hívón int hazád.

Gyümölcsöskert. Körte, pónyik alma,
Illatuk, mint csöndes szó nyilall ma,
A régi kertet felidézze újra.

Horgot vet a pizstrángos patakba,
És a gyermek újra felszaladna,
Hol vízese bukkan alá zúgva.

Rapsonné vára

Ember többé nem találja,
Él mesében, él mondában,
Csöndes patakcsobogásban
A Rapsonné sziklavára.

Sziklakövet ma is látod,
Ott hevernek szerteszórva,
Gyermek szeme egybefogja,
Újra egész lesz a várrom.

Magadban kell megkeresned,
Lábad útjára találjon,
Mondában és régi versben,

Zsongó fenyőrengetegben,
Újra meglelt ifjúságon,
Hol valóság lesz az álom.

Brassó

Itt a kéklő havasok zenélnék,
Megcsendül egy régi kalapács,
Aranyműves titkos műhelyének
Lüktetése versben él tovább.

Megzendüljön városodnak lelke,
A harangszó bűvös remegés,
Mint hogyha a múltad énekelne,
Csattogás az utcakövön, és

A régi idők fényes fejedelme
Kíséretével mintha megérkezne,
Öltözéke bíboros brokát.

Az alkonyégből földre omló kelme,
És mintha napfény villanása lenne,
Dicsőség övezi homlokát.

Áprily Lajos

Város fölött, az Órhegyen
Lobbantak alkony-lángok.
Ő mellém lépett csöndesen,
A szava suttogás volt.

Akár bátyámat, kérdezem,
– Mi dolgunk e világon?
Volt egy hazánk, mely elveszett,
Felelj, hogyan találom?

– Kollégium, az ős falak,
Főnixszként üdvözölnek.
Ne félj, a magyar megmarad,

Sorsára bármi törhet.
Megcsendült lentről a harang,
És felizzott az Órhegy.

Nagyenyed, a Bethlen Gábor Kollégium és a református vártemplom

Madarasi Hargita

Az őszi levél szárazon ropog,
Piroslanak az áfonyabogyók.
S ha az alkony lobbantja sugarát,
Sűrűsödnek a bíbor áfonyák.

S aztán halkán földeregenek
A csillagok, mint áfonyaszemek.
És harmatként peregnék a réten
Megcsillannak fűvön, falevélen.

Futó szellő mind egybe sodorná
Összeállnak hatalmas bokorra
Bércein a fénylő Hargitának.

Fenyveserdő friss illata árad,
És pirosan csillannak a percek
Roppant bokrán a történelemnek.

Szabó János

Min dolgozik Szabó János?
Elek apó s Gábor Áron
Csillagfényben megélednek,
Szélzúgásban beszélgetnek.

Örök hitünk, a Vasszékely
Idők árjában sem vész el.
Gondolat, mely *újratámad*
És fölépít sziklavárat.

És a Jézus-kápolnának
Falai közt ima árad,
Nem némítja semmi század.

Arányok és tiszta formák,
Mi széthullna, egybefogják
Szobraidban, Erdélyország.

Tamási Áron

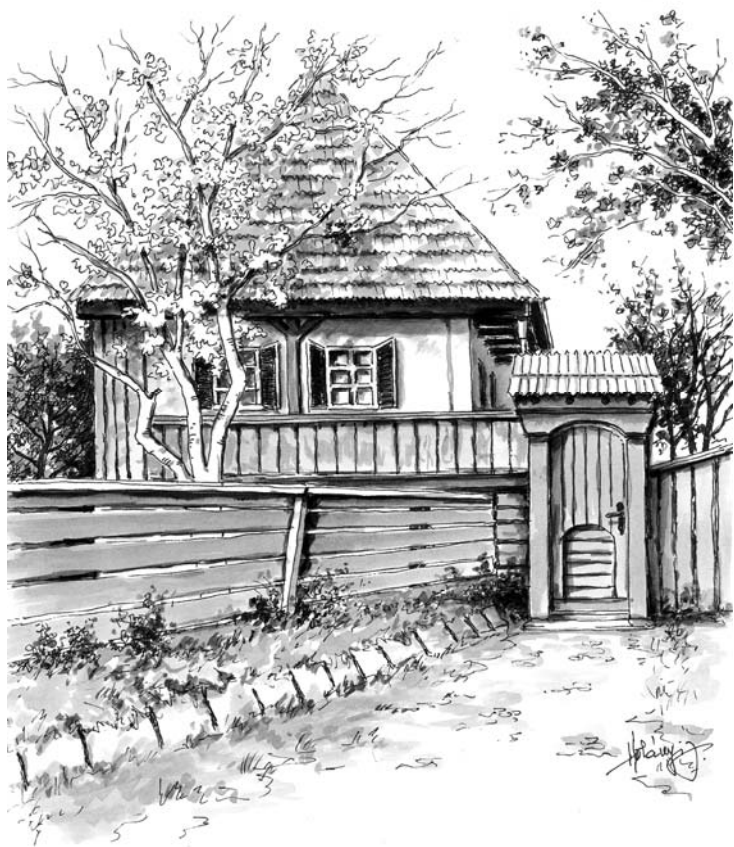
A székelyudvarhelyi állomáson
A vonatról leszáll Tamási Áron.
Hogy amíg az elhalad pöfögve,
Az ismerős várost üdvözölje.

A dombot, hol a kertek egybeérnek,
Mint megszaladó, csöndes szívverések,
A vonaton egyszerre dobogva
Egybeforrjon nemzetének sorsa.

Szél kongatja a harangvirágot,
Búzamezőn suhannak az álmok,
Fűillata van a szülőföldnek.

S falujába mindig hazavágyott,
Mert a szőke Nyikó itt csillámlott,
Gondolatok s gondok idekötnek.

Farkaslaka, Tamási Áron szülőháza

Székelyudvarhely

Márton Áron és Benedek Elek,
Faragások a város főterén.
Tompa László, zendülő költemény,
A havasok hogy béüzenjenek.

A dombtetőn a tudomány-erőd:
Innen indult egykor lelkesedve
Ábel, túl a világ-rengetegbe,
E forrásvízből merítsen erőt.

Orbán Balázs, e táj krónikása
Anyaföldként gondolt városára,
Harang kondul, a krisztusi szó.

Élő törvény, a szívekbe zárva,
És csillagként ragyog, sziporkázva
Himnuszunk s a Constitutio.

P. Buzogány Árpád

*itt az is kincs, ha felhangzik
anyámnak nyelvén egy ének.
A gagy falutalálkozón. B. Á.*

A gagy vers, amely nem gagy,
Mert benne a reményt hallani.
Visszafelé rángató tüskék,
A bozóton áttörünk tüstént.

Kiforrjon a lobogó vízben
A Gondolat pezsegve, frissen,
Mert kell, hogy tisztán megmaradjon
A szó, mely szétolvad az ajkon.

Megcsillanjon az aranykincsen,
Szobrainkban, énekeinkben,
A hegyek zengő kórusában.

Gazdag vagy, mert egyebed sincsen,
S nyelved, melyet adott az Isten,
Ropogó tűz a hóhullásban.

Kováts István

Habzó virág és fellegek sora,
Fehér falú Barátok Temploma.
A sétatér. Fehérlő régi képek,
Nyitott újság lapjai mesélnek.

Időjárás, hírek messze földről,
Dús tavaszról, hosszú, csendes őszeről,
A hó lehullott már a havasokban,
Bor piroslik esküvőn, torokban,

Dal harsan a szüreti torokban,
Koccintanak a regruták sorban,
Büszkén áll a Millennium-oszlop,

Újabb kép, hol árvíz dühe rontott,
Beledőlnek házak, eszmék, sorsok,
Mint vakufény, villám tüze lobban.

Beke Sándor

Fenyőszálak zöngenek a szélben,
A Hargita hatalmas gitár.
Lágy ujjakkal, szinte észrevétlen,
Rajta most egy szellő muzsikál.

Játszik karcsú, megszaladó őzet,
Játszik farkast, medvét a gitár,
Kék ívén a felhők kergetőznek,
Az első hó fátyla fedi már.

A Hargita, a hegyek királynője
Játssza népünk közös dallamát.
Válaszol a Tátra mennydörögve,

Aranykalással zeng a rónaság.
Frissen kaszált fű és fenyőillat,
Eljátssza csillagos álmainkat.

Agyagfalva

– Miről hallgatsz, agyagfalvi rét? –
Hallgatását hosszan hallgatod.
Fenyők zúgják az üzenetét,
Indulnak a székely csapatok,

Hirdetni a szabadság hitét,
Építeni békés holnapot,
Erdély földjén valamennyi nép
Boldogulhat, hogyha összefog.

Győzzön egykor a testvériség –
Füst borítja Erdély kék egét,
Tűz-záporban csak előre, egyre,

A túlerő elfeledve rég,
Ez a sorsa, erre lett teremtve:
Reményt vigyen a reménytelenbe.

Kulcsár Béla

A szívütés szoborban dobog,
Mert élnek a szoboralakok.
Egyetlen tömb, távolba tekint,
Sziklaarcok egybeforrva mind.

Átlobban a közös akarat,
Letámasztva ívesen a kard.
Mozdulatlan, s indulásra kész,
A szív fölé szorítva a kéz.

Bár por csupán az ember és agyag,
De pillantások ha felizzanak,
Kemencetűz, mely keményre éget.

Hogy szinte süt, ha szemükből kicsap,
Hegyhullámvész a sziklaél, a dac,
S ragyognak a kéklő messzeségek.

Mészely József

Beszéde nem mézesmázos,
Komoly fő a mézesbábos.
Fehér cukor lesz a tinta,
A szerelmet szívbe írja.

Mi hiányzik a világban,
Piros tetőn cukormáz van.
Bevon kardot, huszárcsákót,
Zöld mezőre ír virágot.

Béke legyen, ezt akarja,
Míg a mézet megkavarja,
Nektárt gyűjtő lepke szálldos.

Viszi apraja és nagyja,
Szeretetlen lel szavakra,
Mert költő a mézesbábos.

Gyárfás Jenő

Csillag virraszt fázó, ködös estén,
Harmat sír a hősöknek elestén.
Felidézzük, mind egymásra nézve
Hogy történt ez? Mondd, kinek a vétke?

Sötét cseppel könnyezik a vászon,
Szellő indul a közös fohászon.
Őt idézzük, akinek szavára
Felébred a Jairus leánya.

Eljöhessen a teremtő béke,
Amiért halt apák nemzedéke,
Szabadságért vívtak drága áron.

Ágyú lobban a felleges égre,
Igazítja, századokba nézve,
A kökösí hídnál Gábor Áron.

Sepsiszentgyörgy szobrai

Bronzba öntve és kőbe faragva
Felvillan a város szoborarca.
Templom előtt Szent Imre és Gellért,
Fehér torony emeli keresztjét.

A tervrajzok finom vonalából
Jövőt épít, iskolát Kós Károly.
És a székely építészet szobra,
Karcosú torony tör a csillagokba.

Pro patria! Szobrával a nemzet
Felidézi Rákóczi Ferencet.
Jókai-sor, kifaragva dísznek,

Övezi a Honvéd-obeliszket.
A Kollégyom falára tekintve
Csöndes parkban mereng Mikó Imre.

Székely Mikó Kollégium

A gondolat mind fölfelé halad,
Mint pizstráng a zúgó patakon,
Szivárványként szinte szárnyalón,
Míg sziklát tör a roppant áradat.

Karcsú ív, a tudós-akarat
A sodrásnak szelíden feszül,
Barbárságban mégis emberül,
S épülnek új kollégium-falak.

Nem veszünk el, ha hitünk megmarad!
Iskolacsengő szól, mint a harang
A tervező a nemzet építésze,

Hogy épülhessen lélek-bástya majd,
A letört ágnak friss rügye kihajt,
Mert aki vagyunk, nem veszhet el mégse.

Magyari Lajos

*Add, hogy keresztén is, gúnykacaj között,
a szöggel szögezők cirkusz-szivájában,
arcunkat nem felejtő vásznanakba törölve,
ne rendüljünk meg az Ember igazában.*
Újmagyar Mária-siralom, M. L.

Első imánk Mária-siralom.
Szemünk régi századokba néz,
Megdördül a Halotti beszéd,
De épp így száll az ének biztatón.

A végzetet legyőzve, épp ezért,
Fölvállalva a tragédiát,
Elkísérve az Isten Fiát,
A Kálvárián történelme ég,

De jövő sorsa is ennek a népnek:
A Feltámadás, mert fényes ígéret,
Hiszen aki egykor visszatért,

Lángját küldi a pünkösdi Igének,
Felharsanjon újra a régi ének,
Koszorúzza Somlyó szent hegyét.

Kézdivásárhely

Címere ez: ágyúk és harangok,
Szabadságért síkra száll a székely.
– Lészen ágyú! – s aki kaszát markolt,
Elindul most Bemnek seregével.

S mint villámtűz, vélük tart a vészben,
Ki kardjával ír költeményeket.
Pacsirtaszó zendül, ahogy régen,
S merengve hallgat csöndes éneket.

Népe kardra cserélte a láncot,
Kardra, mely a láncnál fényesebb.
Megindul a harcra kélt sereg,

S már ütközet készül Segesvárott.

Fekete János

Ha a barna alkonyat leszállott,
Énekelt és halkan zongorázott.
Szállt a dala kellemesen, lágyan
Megcsillant a halvány holdsugárban.

Kinyílt a színarany szelence,
Freskóival ragyogott Gelence.
És ahogy a csillagok kigyúltak
Felidéztek dicsőséges múltat.

Szétfoslott a századok homálya,
Kürtszó zendül, fénylik Bihar vára,
László király indul a hadával.

Passió, a megváltás reménye,
Hajlik János Krisztusa mellére,
És fölragyog börtönének éje.

Nyirő József Csíkmenaságon

Primicia. A havasok fehérek,
A hegyoldalon borvizek fakadnak.
A kis templomból messze száll az ének,
Felzendül első áldása a papnak.

Az égnek boltján kék, isteni béke,
Bő termést ígérnek a friss vetések.
Fű hajlik, a jövő zöld reménye,
Az emberek a földekről beszélnek.

A láthatár szélén egy apró felleg,
Nem látszik még, de villámokkal terhes,
Lassanként az eget elborítja.

A pap magasra emeli a kelyhet:
– Krisztus vére! A vihar esőt perget,
S vad áradat zúdul falvainkra.

Csikmenasági hősi emlékmű

A vulkántűz, amely trachitba dermedt,
Úgy hullámozott a roppant Hargitán.
Sziklát dobott a tomboló titán,
Bölcsője lett a roppant fenyveseknek.

S az ágyútűz, mely lecsapott a hősré
Lövészárkot és földet szaggatott,
Gomolygó füst takarta a napot,
Acélszilánk a bátrát összetörte.

Faragta és élte a balladákat,
Ihlet tüze a kemény kőbe átcsap,
Alakul a roppant szikla tömbje.

Hogy hirdesse, mi küzdelem és bánat,
A hazájukért vérző katonákat,
S zúg a templom harangja fölötte.

Domokos Jóska

Ő volt, aki utoljára zengte
A Székely Himnusz, habár betiltotta
Parancs dalolni, ő, Domokos Jóska,
Mert belépett a székely seregbe,

Akik egykor havas útját járták.
És harcba mentek, mint lakodalomba,
Ünneplő násznép a kardját kivonta,
Messze űzte a gőgös tatár kánt.

Megóvta a tömeg, elrejtette,
A dallamot tovább énekelte,
S az megütközött körben a hegyeknek.

Nem kapta meg, hiába kereste
A Hatalom, s ha források eredtek
A Székely Himnusz üzenete csengett.

Gál Sándor

Mesét mond az öreg székely,
Kék szemével messze néz el.
Nem is mesét: valóságot,
Fölidézi Gábor Áront.

Életük már hősi monda,
Kik valaha itt harcoltak.
Zöld fenyőbe fonja sorsát
Fiainak Erdélyország.

A Gál Sándor szülőháza
Ma a szabadság oltára.
Dalt dúdol a régi kántor

Betlehemnek jászoláról,
S amiről a Szentírás szól,
Húsvéti feltámadásról.

Magányos fenyő

Köszöntlek újra, nagy fenyő.
A tisztáson magadban állsz,
Nem változtat meg semmi gyász,
Ha tél jön, fehér szemfedő.

S míg fölötted villám cikáz,
A kettős csúcsod égbe nő,
Rád harmat hullik, fény-eső,
És ágsátrat védőn kitársz.

Tisztások bújnak meg öledben,
Törzsed magaslik megtöretlen,
Mint népednek jelképe, vársz.

Hangod becéző suttogás,
Szél sodor viharlombokat,
Villantja zöld villámodat.

Szinte Gábor

A havasok sziklaútját járta,
Ott fakadt meg színei forrása.
Őz-szökkenés, mint tündéri lábnyom,
Nyomódik a faintarziákon.

Fönn a havas hegycsúcsok lilája,
Derengésén erdők Máriája.
Kéklő fenyves, napsugaras rét nyit,
Koronája színarannyal fénylik.

Menaságon szelíd női szentek
Sötét okker-barnával izennek.
Szűzanyának a faragott szobra,

Szádokfából ahogy kigondolta
Valaha a csíksomlyói mester,
Karjában a mosolygó gyermekkel.

Ábel

Legény kell a havasokra,
Ki odafönn nyájat őriz,
És ha könnyezik a kőszirt,
Lehajtja a juhok sorba.

Legény kell a havasokra,
Aki szelekkel kiálljon,
Mennydörgést is túlkiáltson,
Ha sötétlik vihar sodra.

Legény kell a havasokra
Rétek útján aki járjon,
Verekedjen farkasokkal.

S ha megjő a csöndes álom
Mondabéli paripákon,
Fölnézzen a csillagokra.

Ambrus

– Az életet az ember alakítja.
Hat gyereket, magyarokat neveltem,
Ha jött az ősz, a magot elvettem,
Az ember lépik, ütemre hajítja.

A gép sem tudja úgy egyforma szépen –
És nincs fölös szó, ha formálja az ajka,
A keze meg nem áll egy pillanatra,
Kaput farag, ha túl van a vetésen.

Hogy aztán az istállóba térjen,
Hol várja már az egyetlen lovacska,
Előkészítve már a széna, abrak.

Nem munkára, tartja örömére,
Mert kell paripa a székely lovasnak,
Ha viharként vágat a hegyélre.

Máréfalva, székelykapu a katolikus templomnál

Búzaföld

Búzaföldek balladája
Ahogy jönnek, beszélgetnek:
– Jó az idő a szántásra?
– Hát az eső elég lesz-e?

És a mag is elvetődik,
Mert a vetést ketten végzik.
Búzamag kell és erős hit,
Zöld szára így nevelődik.

Mert sorsa van a búzának,
S aki elveti, a népnek.
A hegyen ha vihar támad,

Zúzhatják a jégverések.
De a vetés mind kiállja,
S bő termést hoz aratásra.

Xantus Keresztes

Templomharang csendül, hívó,
Népét szentmisére várja.
Érkezik a királybíró
A legelső kondulásra.

Szól a harang félreverte,
Vad horda jó! Talpra, székely!
Esszegyűlnek bösz seregbe,
Királybíró áll az élre.

Sebet kap, de tovább vágat,
Meg se rezzen, s a tatárhad,
Szélfűtt pelyva, szerteszéled.

Rábukik most a lovára –
Hol a harc volt, ottan áll ma
Oszlopa a Véresképnek.

Véreskép

Bíborával béhasítva
A kék égbe, mint a szikla,
Boltívének üregében
Nincsen név, villan fehérén.

Ha ránézel, könnypárát von
szemed, s mint vetítőképernyő,
Vonulnak a hősök rajta,
Megéledjen mindnek arca.

Jön kiáltó némaságon
Az aradi tizenhárom.
Gál Sándor és Gábor Áron

Mereng székely szabadságon.
Mert jövőbe nyíló ablak,
Szobra ez a Gondolatnak.

Pásztorok

Fölöttük a hold világolt,
Három pásztor szinte táncolt.
Terelték mély vakkantások
A karámba bé a nyájt.

Először mind sorba fejték,
Edényt a tűz fölé tették.
Úgy készült a sajt kiforrvá,
S lett belőle túró, orda.

Három pásztor járta táncát,
Évszázadok ritmusán át,
Mintha ősökkel dalolna,

S a munkája mese volna.
Messze múltból szálló monda,
Fényes tejsöpp csillagozza.

Gyergyóújfalu

A malom nem búzát őröl,
Mesél régen volt időről.
Ősz bácsi a malomgazda,
Szerszámait igazgatja.

Hogy őrölte a búzáját,
Vállán felvitt biz egy mázsát.
Úgy szitált a liszt fehére
Mint hópehely, a fejére.

Hallgatod a dohogását,
Régi malom dobogását.
– Változott az idő, kérem,

Folytatni már nincs reményem.
Gyermekeim erre-arra –
Ha kéne is, ki folytassa?

Ezer székely leány ünnepe

Ezer székely leány tánca
Forog erdőn, át mezőkön,
Színes réten, hegyen-völgyön,
Szélzúgás a suhogása.

Meghajlanak vadvirágok,
Fenyőfáknak törzse roppan,
Hajlik hűvös havasokban,
Hegyen búvölik a pásztort.

Álom ez, vagy szivárvány volt?
Átfeszül a messzi égen,
Hogy minden szív összeérjen,

Eltűnjenek a határok.
Könnyű léptük egyre, szépen,
Fényes csúcsra hogy felérjen.

A Maros és az Olt

Tündér lakta a tündéri lankát,
Elmerülten szemlélte a tájat,
Vonalát a halvány Hargitának,
Társa volt a tündöklő Szabadság.

Ám egy szélvész elsodorta párját –
Ezüst haját ekkor lebontotta,
Csillogó fürt, mint két patakocska,
Messze futva hagyta el forrását.

Egyik hajtincs hegyekben csillámlott,
Átjárt árnyas erdei világot,
Vízésésben villámlott a sodra.

A másik a zöld mezőkön át folyt,
S kettejüket könnypárába fonja
Erdély, feltündöklő szivárványod.

Bara Ferenc plébános

A közöttünk élő Márton Áron

Üzenni szeretnék azoknak, akik szeretik és tisztelik Márton Áron püspök urat. Nagyon kell vigyázni, nehogy a hétköznapijainktól távoli, legendás hőssé váljon, ragaszkodni kell a konkrét dolgokhoz és eseményekhez, amik megtörténtek.

Isteni kegyelemnek tartom, hogy életem során többször is kapcsolatba kerültem Márton Áronnal. A kántoriskolába Gyulafehérváron jártam, ott is érettségiztem, 1970-ben, a nagy árvíz idején végeztem. Kántoriskolás koromban tanultam orgonán játszani, de aztán az akkori zenetanár kis zenekart hozott össze, a csellózást is elsajátítottam. A szentmiséken többször játszottunk, máshová, így Zalatnára is eljutottunk, ahol Szabó Sándor, Márton Áron püspök úr gépkocsivezetője volt a plébános. Kispap korában az akkori körülmények miatt egy ideig nem folytathatta teológiai tanulmányait, ekkor tanult meg gépkocsit vezetni, de ez a tudása végül hasznosult, Márton Áront bérma-körútjain is vitte, úgy mondotta, ő a püspök úr kormányzója.

Az érettségi után szintén Gyulafehérváron folytattam a hat év teológiát. Részt vettünk Márton Áron püspök úr szentmiséin, az ünnepi szentmiséken ministráltunk. A teológia elvégzése után 1976. június 20-án Márton Áron püspök úr szentelt pappá. Az első állomáshelyemen, a püspök úr szülőfalujában, Csíkszentdomokoson két évet

töltöttem. Itt Bálint Lajos, a későbbi érsek volt a plébánosom, csodálatos volt őmellette kezdő papnak lenni. Kerékpárral jártam a nagy falut, több helyen is hitoktatunk, munka bőven volt. Az emberek ott is tudták természetesen, hogy Márton Áron rendkívüli ember, a falu szülőtte. Egy alkalommal a plébános úr Gyulafehérvárról visszatérve elővesz néhány könyvet, és azt mondja nekem: – Márton Áron püspök úr az áldását és ezeket a könyveket küldi. – Nekem, a káplánnak! A küldemény azt is jelentette, hogy számon tartott, kérdezett rólam – ez olyan óriási élmény volt, hogy megmaradt bennem. Hiába kerültem távolra, gondoskodó szeretete összekapcsolt.

Domokosról 1978-ban, augusztus elsején kerültem Gyulafehérvárra. Isten szolgája, Márton Áron püspök úr mellett voltam egészen a haláláig. Ez alatt a két esztendő a kegyelmes úr személyében, hiszen így hívtuk mi őt ott a püspökségen, megismerkedtem a jóságos, szerető atyával; a határozott, keménykezű egyházkormányzóval; az imádkozó püspökökkel és a szenvedő emberrel.

Amikor jelentkeztem a kegyelmes úrnál a lakosztályában, rám nézett, és azt mondta:

„Ugye fiam, te vagy az új titkárom?” Úgy megnézett, hogy azt gondoltam, teljesen belém lát. A képekről, vagy aki esetleg életében találkozott vele, tudja, hogy milyen bozontos szemöldöke volt, és az alatt egy csodálatos atyai tekintet, de egyben szigorúság is volt ebben a tekintetben. Mikor így szólt hozzám, éreztem, hogy édesapám otthon van a szülőfalumban, Gelencén, de itt a püspökségen is lesz egy jóságos apám. Nem csalódtam, mert két éven keresztül igazi atya volt.

Azokban az időkben a kommunista hatalom mindenbe bele akart szólni, még az egyház ügyeibe is. De ismer-

jük Márton Áron püspököt, a keménykezű egyházkor-
mányozót, aki inkább meghal, de nem enged az igazából.
Megpróbálták akkor, hogy a gyulafehérvári teológiára
vagy a püspökségre, ha a kegyelmes úr valakit ki szeretne
nevezni, akkor terjesszen föl három személyt, és az akko-
ri kommunista hatalom a három személyből majd egyet
kiválaszt. Hát, amikor a kegyelmes úr ezt megtudta, tele-
fonon felhívta a vallásügyi hivatal vezetőjét. Emlékszem,
ott voltam, a kegyelmes úr a telefonban először arról ér-
deklődött, hogy van a családja, hogy szolgál az egészsége.
Utána nagyon határozottan így szólt: „Elnök úr, ameny-
nyiben ragaszkodik a hármast előterjesztéshez, holnap
beküldöm a lemondásomat a Szentszékre.” Ezzel kemé-
nyen lecsapta a telefont. Másnap reggel 8 órakor ott volt
az elnök Márton Áron püspök úrnál, hogy ezt az ügyet
beszéljék meg. És Márton Áron püspök úr nem engedett,
a rendelkezést visszavonták.

Az ő személyében megismertem az imádkozó embert.
És nem csak megismertem, megcsodáltam. Amikor nem
dolgozott, vagy nem olvasott, a rózsafüzér mindig a ke-
zében volt. Amíg az egészsége engedte, naponta a kert-
ben sétálva imádkozta a rózsafüzért. Volt két aranyos
testőre, két kutya, ezek tisztességtől távolról követték. A
szentáldozás után minden egyes szentmisén leült az oltár
melletti karszékbe. Két kezét a miseruhára tette, a szemét
becsukta. Hosszú ideig mozdulatlanul, rezzenéstelenül
ült, a szentáldozás után együtt volt Mesterével.

Nem csupán környezetére figyelt, romló egészségi
állapotában is tudta kívülről nézni önmagát, tudatosan
cselekedni. Egyik alkalommal a szentmisén egy nagyon
kis hibát követett el a szövegben, a hívek nem is vették
észre. Milyen csodálatos, a nagyságot ebben is mennyire
megláttam. A szentmise után a nővérnek, aki szintén je-

len volt, azt mondta: „Nővér, valamit kellene tenni, úgy érzem, hogy egyedül nem misézhetem.” Másnaptól kezdődően együtt miséztünk, koncelebráltam. Észrevette, hogy valami probléma jelentkezett, és önkritikus módon, azonnal megoldotta. Hasonlóan, állapotát mérlegelve adta be végső lemondását is.

Főleg azok az imádságai maradtak meg nagyon-nagyon mélyen a szívünkben és a lelkünkben, amelyeket súlyos betegségében és szinte elviselhetetlen szenvedése között a betegágyában sóhajtott el: „Most segíts meg, Mária.” Így imádkozott a Boldogságos Szűzanyához. Amikor valamilyen nehéz ügyben kellett döntenie, mindig azt mondta: „Fiam, majd holnap megoldjuk.” Tudtam, hogy nem sokat fog aludni, hanem végigimádkozza az éjszakát, a mindenható Isten segítségét kérve.

Személyében megismertem a szenvedő, a betegsége nagy-nagy türelemmel viselő embert. Bekerülésem után ministránsa voltam a mindennapi szentmiséjén. Amikor az ereje már nem engedte, hogy egyedül misézzon, akkor koncelebráltam. Mikor a betegsége súlyosbodott, akkor a hálósobája előtti nyitott ajtónál volt a fekhelyem, éjszaka is ott voltam mellette, hogyha szükséges, kéznél lehessenek. Így közelről láttam és tapasztaltam, mit jelent a szenvedés, amely még a püspököt sem kíméli. Láttam a keményen szenvedő, de ugyanakkor a szenvedését nagy-nagy türelemmel és alázattal viselő embert. Annyira, hogy tudta, hogy ott vagyok a nyitott ajtó előtt és ott alszom, ezért az imádságait suttogva mondta, hogy azzal se zavarjon meg.

Amikor az orvosi kollégium úgy látta, hogy a kegyelmes úr fájdalmai már elviselhetetlenek, akkor morfium injekciót írtak elő a számára, emlékszem, tíz fiolát váltottunk ki a gyógyszertárból. A mellette levő ápolónőnővér,

Júlia testvér a kegyelmes úr tudta nélkül egyetlen egy ilyen morfium injekciót beadott neki egyik este, lefekvés előtt. Láttam, mit jelentett ennek a szörnyű gyógyszernek a hatása, hogy vészelté át a kegyelmes úr ezt az éjszakát. Másnap reggel megkérdezte: „Nővér, milyen gyógyszert adott nekem az este?” Szegény Júlia testvér nem merte bevallani, hogy morfiumot, ennyit válaszolt: „Kegyelmes úr, valamivel erősebb gyógyszert kapott.” Amit akkor a kegyelmes úr mondott, soha nem fogom elfelejteni. „Megtiltom, hogy még ebből a gyógyszerből adjon.” Csak sejtettük, hogy ez miért történt. Bizonyára a morfium megzavarta a gondolkodását, és az a püspök, aki az életén keresztül mindig ép elmével gondolkodva cselekedett, a legnagyobb pillanatban, amikor Istennel fog találkozni, nem találkozhat teremtőjével és megváltójával morfium hatása alatt.

Utoljára 1980. szeptember 28-án áldoztattam meg betegágában. Másnap az volt a terv, hogy ugyancsak reggeliztetése után a betegágában áldoztatom meg. De a szentmise befejezésekor, 1980. szeptember 29-én reggel a ház népe a kegyelmes úr hálósobájában térden állva imádkozott, mert haldoklott a püspök. Ekkor érkeztem, nem kellett megáldoztatnom, mert már nem lehetett. Bekapcsolódtam én is az imádságba. Akkor Jakab Antal püspök, az egyházmegye vezetője Rómában volt, egy teológiai tanár, Huber József atya helyettesítette. Amikor látta, hogy a kegyelmes úr élete utolsó pillanatához közeledik, odahajolt a füléhez, és belekiáltotta a következő rövid mondatot: „Ne féljen, püspök úr, mert mi itt vagyunk és imádkozunk.” Rövid idő múlva a nagy püspök szíve utolsót dobbant. Abban a pillanatban megszólalt a székesegyház harangja, mert akkor volt a gyulafehérvári székesegyház Szent Mihály búcsúünnep, és a búcsús

szentmisére reggel háromnegyed kilenckor másodikat harangoztak. Egyedül élek, aki jelen voltam a kegyelmes úr halálánál, és ezt a pillanatot ezért szeretném kihangsúlyozni: amikor a szíve utolsót dobbant, megkondult a székesegyház harangja. Elköltözött a jó atya, nyájának jó pásztora, abban a pillanatban éreztük a nagy veszteséget, de bennem megjelent valami, igen, elment közülünk, de közöttünk marad fenn az égben, és onnan viseli gondunkat.

Van egy ereklyénk, a kezemben most a legtöbbször használt derékövét, a cingulust tartom. A személyiségére vall, hogy a püspök úr hogyan élte meg a szegénységét: hat stoppolás és tizenkét festés volt ezen a derékövön, amikor Jakab Antal püspök úrtól Márton Áron püspök úr halála után én ezt megkaptam.

Egyszer valaki megkérdezte tőlem, hogy a fényképen nem lehet látni a mosolygó, kacagó püspököt – tudott-e ő nevetni? Természetesen, tudott, ha az alkalom úgy hozta, tiszta szívből nevetett. Nem tört meg, sok szenvedése, üldöztetése során is megőrizte derűjét, mellyel fölülről szemlélte üldözőit is.

Fontos kérdés, hogyan vihető, adható tovább az a kulturális, hitbeli hagyomány, azok az értékeink, melyeket Márton Áron püspök úr képviselt. A fiatalokra, a nevelésre mindig nagy gondot fordított, a két világháború között ő alapította az Erdélyi iskola című folyóiratot, Kolozsvárt az egyetemistákkal foglalkozott, nagyhatású beszédeket mondott. Amikor arra szükség volt, az egyházi iskolák, a hitoktatás védelmében felemelte szavát, megtette, amit megtehetett. Úgy látom, hogy a fiatalok ismerik kulturális értékeinket. A felkészítőkön tapasztalom, hogy érdeklődnek a történelem, a kultúra iránt, épek a

gyökerek, erre lehet építeni. Feléledtek ezek a régi hagyományok, március tizenötödikének a megünneplése, hiszen a székelység több hőst adta 1848–49-es szabadságharcunknak, Gábor Áron, Gál Sándor nevét említem. Ez itt a faluban olyan átfogó ünnep, amibe belekapcsolódik az önkormányzat, az iskola, az egyház, még az óvoda is. Feléledt például a szüreti bál. Ez sem csak abból áll, hogy éjszaka táncolnak. Hanem a bál előtti estén, késő délutánon az összes fiatal, aki részt fog venni ezen az ünnepségen, eljön, és elvégzi a szentgyónását.

Aztán másnap reggel szentmisén vesznek részt, szentáldozáshoz járulnak, hazamennek, összeszedik magukat, és akkor innen a plébánia udvaráról lóháton, lovas szekerekkel járnak körbe a falut, a szomszéd falvakat, így hívják a fiatalokat az ünnepségre. Az olyan helyeken, ahol táncolni lehet, táncolnak, ez a meghívás. Én is megcsodálom, hogy ezt mennyire igénylik a fiatalok. Egész éjszaka bál van, reggel a bálból úgy székel ruhában jönnek a félkilences vasárnapi szentmisére. Januárban a házszentelések idején. Madéfalván, az osztrák önkény emlékhelyén is van történelmi megemlékezés. Január elején évente ismétlődő házszentelés szokott lenni, újév első hetében járunk. Ennek a formája a következő: egyszer bemennek a hírvivők, elmondják, hogy miért jöttek, beengedik-e a szent keresztet, Jézusnak az áldását. Persze mindenütt beengedik. A hírvivő után jön a pap a vidimusokkal, a beköszöntő a Láttuk az Úr csillagát versnek egy kis része. Van egy szép szertartás, a ház megáldása. Utána úgynevezett keresztcsokolás és mindenkivel egy kézfogás, néhány szó erejéig. Ez évente ismétlődik.

Szépvízen, ahol korábban szolgáltam, karácsonykor szokásban volt a betlehemezés. Mikor Dánfalvára kerültem, a szépvízi gyerekek ide is eljöttek, és a templomban,

a szentmise után előadták a betlehemest. Ősi szépvízi hagyomány, hogy a pásztorok nagyon csúnyának vannak beöltözve, csak a szemük, szájuk és az orruk látszik, ennyire bundában vannak. Maszkot, fordított kabátot viselnek, bottal a kezükben. Gyönyörű, régi szöveget mondanak, mindeniknek megvan a maga szerepe. Heródes katonái, akik a Kisjézust keresik, nagyon szép öltözetben, karddal vannak felszerelve, begyakorolt mozdulatokkal összecsapják a bokájukat. Gelencén, a szülőfalumban a karácsonyi kántálás is szokásban volt. Két-három gyerek csapatba verődött, a szomszédokba bementünk, az ajtó előtt elénekeltünk egy karácsonyi éneket. Amikor befejeztük, kinyílt az ajtó, és valamit kaptunk. Egyházi énekarunk is van, a karácsonyi ünnepkörben többszólamú énekeket adunk elő. Nálunk az emberek ma is nagyon szeretnek énekelni karácsonykor. tehát nem csak kóruszámok vannak, a hívek maguk is részt vesznek. Húsvétkor a templomban van passióéneke.

Visszatérve arra, hogy mennyire tisztelték, szerették az emberek Márton Áront. A temetés napján, Assisi Szent Ferenc ünnepén, 1980. október 4-én valami miatt megyek ki a kapun. Az oszlop tövében, az oszlopnak neki-dőlve Fodor Sándor író keservesen sír. Nagyon jól ismerjük egymást, odamegyek hozzá, s azt mondom neki: „Sándor bátyám, mi a baj?” Én valami családi vagy személyes problémára gondoltam. Fodor Sándor rám néz: „Te még ezt kérdezed, hogy mi a baj? Hát meghalt Márton Áron!”

Székely András Bertalan

Utószó

A tradicionális értékekhez szilárdan ragaszkodó szerző verseit jóleső érzésekkel forgathatja, s végigolvasva elégedetten teheti le a versszerető ember. Kozma László számára meghatározó a kereszténysége, a magyarság évezredes történelme, szellemi és tárgyi örökségünk, a táj s a benne élő nép.

Erdélyhez érzelmi és személyes szálak fűzik – nemcsak azért, mert anyai ágról a gyökerei oda kötik, hanem azért is, mert jó néhányszor járt ott, több lelkipásztorral s más személyiséggel készített interjút. A különböző kötetekben közreadott beszélgetések során az egyes életutak mögött a megszenvedett történelem hiteles képe is kirajzolódik, úgy az egyes ember, mint a közösség szemszögéből.

A száz szonettből mélységes azonosulás árad az erdélyi magyarság lelkivilágával. Fontos számára a hűség, a nyelvvel összefüggésben is: „*Isten amit benned megteremtett, / Őrizzed a szót, az anyanyelvet / Kemény kő a forrás csobogását.*” (Berszán Lajos). Otthonosan mozog a tájnyelvben, alkotó módon használja azok elemeit. Ugyanakkor jól él az archaikus nyelv eszközeivel, lett légyen szó akár Tinódi, akár Rákóczi fejedelem megidézéséről. Verseinek többségét átlengi a korábbi korokra jellemző emelkedettség, pátoasz, a szépségre, jóságra mint vezérlő elvekre való törekvés. Megkérdőjelezhetetlen számára, hogy szeret-

nünk kell az élő és élettelen természetet, a hazánkat, a „nagy” s a helyi történelmünket.

Az egyetemes és erdélyi magyar história, tudomány és kultúra olyan személyiségei köszönnek vissza a költeményekből, mint szent királyaink és hercegeink (István, László, Imre), Zsigmond király, Bethlen Gábor fejedelem, Dózsa György, Mikes Kelemen, Bolyai János, Orbán Balázs, Gábor Áron, Gál Sándor, Mikó Imre, Bernády György, Kallós Zoltán vagy Szabó T. Attila. Gondolatban bejárhatunk olyan földrajzi helyszíneket, mint Csíkszék (Dánfalva, az Egyesekő, a Hargita és a Madarasi Hargita, a Jézushágó, Menaság, Somlyó, Szereda, Szentkirály), a Szent Anna-tó és a Gyilkos-tó, Gyergyóújfalu, Rapsonné vára, Parajd, a Gyimesek, Kézdivásárhely, Brassó, az Olt, a Küküllő, a Maros, Marosvásárhely, a Mezőség, Kolozsvár, Nagybánya, Gyulafehérvár, Nagyenyed, Ompolygyepű, Almás, Zalatna, Detunáta, Temesvár, Arad, Nagyvárad, Szatmárnémeti.

Nehezen feledhető hangulatokat teremt, elég, ha a borvizet, a kenyérsütést, a havas leányát s pásztorait, a csíkszeredai edelenszentelést, a Marost meg az Oltot említjük, vagy a hosszú utakat megidéző verseire gondolunk.

A mélységes katolikus hite közvetlenül vagy közvetve gyakorlatilag az egész költészetét átlengi. Az ismert és kevésbé ismert egyházi személyiségek bemutatása vagy érintése olyan mennyiségű, hogy a teljességre törekvés nélkül csak néhányat szeretnék megemlíteni: Pázmány Péter, Márton Áron, Kájoni János, Zöld Péter, Darvas-Kozma József, Daczó Lukács Árpád, Papp Asztrik, Márk József vagy Berszán Lajos.

Az irodalom, a képzőművészet (a festészet, a szobrászat, az építészet, a fotográfia), a zene- és színházművészet Kozma László számára testvérműzsák. A szonettek

valóságos tárházát adják a régebbi korok s a jelen alkotóinak s műveiknek. Felvonul a tollforgatók között Ady Endre, Áprily Lajos, Beke Sándor, Benedek Elek, Horváth Imre, Héjja Sándor, Janus Pannonius, Juhász Gyula, Magyar Lajos, Nyirő József, P. Buzogány Árpád, Reményik Sándor, Szilágyi István, Tamási Áron, Tompa László és Wass Albert. A festők, grafikusok sorában ott találjuk Aba-Novák Vilmost, a csángómagyar Antal Imrét, Gaál Andrást, Gyárfás Jenőt, Márton Árpádot, Petkes Józsefet, Szinte Gábort és Zsögödi Nagy Imrét. A térplasztikát a verssorokban többek között Galimberti Sándor, Kulcsár Béla, Kolonics Lajos, Szabó János és Szervátiusz Jenő képviseli. És folytathatnám a költő által figyelmünkbe ajánlott fotográfussal, Kováts Istvánval, az építész Kós Károllyal, Domokos József kántorral vagy Jancsó Miklós színésszel.

A kiadó számára megtiszteltetés, az olvasó számára öröm, hogy Kozma László újabb, Erdély ihlette verseit kézbe vehetjük. Hiteles, mert nemcsak szereti, hanem jól ismeri a megénekelte tájat, embereket, históriát.

*„A címe ez: Erdélyi szonett,
Antik strófa kristályába zárva.
Megcsillannak a gyémánthegeyek,
És a ríme patak zuhogása.*

*A szavak, mint a csillanó kövek,
Hogy a ritmus titkukat kitarja.
Ezer színnel, ahogy bűvösek,
Megpihennek tenyeredbe zárva.”*

Olvassuk szívvel és ésszel a határ mindkét oldalán!

Jegyzetek

10. o. Tinódi Sebestyén (1505–1510 között – 1556) vándorlantos, énekmondó, az epikus költészet jelentős képviselője. Több erdélyi tárgyú énekes krónikája van: Erdéli história (1553), Az vég Temes várban Losonci Istvánnak haláláról (1552).

11. o. II. Rákóczi Ferenc (1676–1735) a Rákóczi-szabadságharc vezetője, erdélyi fejedelem. Jelmondata: Cum Deo pro patria et libertate! Istennel a hazáért és a szabadságért!

12. o. Kolozsvár főterén áll Mátyás király Fadrusz János (1858–1903) által készített lovas szobra, melyet 1902. október 12-én avattak. A Farkas utcai református templom előtt találjuk a Kolozsvári testvérek, Márton és György 1373-ban készített Szent György-szobrának másolatát (1904).

15. o. Héjja Sándor (1942–1996), a kolozsvári magyar színház kiemelkedő művésze volt, egyik leghíresebb szerepe a Hamlet.

16. o. Misztótfalusi Kis Miklós (1650–1702) nyomdász, nemzetközi hírű betűmetsző. Amszterdamban saját költségén adta ki a magyar Bibliát, hazatérve Kolozsvárott alapított nyomdát. Pápai Páriz Ferenc (1649–1716) református egyházi író, orvos, szótáríró. Tótfalusi Kis Miklós barátja, halála után Életnek búcsúztatója címmel írt róla verses művet.

17. o. Szabó T. Attila (1906–1987) nyelvész, néprajzkutató, történész. Az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár megalkotója.

18. o. Szervátiusz Jenő (1913–1983) szobrászművész. Alkotásainak anyaga kő, márvány, fa. Köztéri szobrai is jelentősek. Egyéni formavilágú, népművészeti ihletésű alkotásai az erdélyi sors, történelem tükröi.

19. o. Jancsó Miklós (1946–2017) kolozsvári színművész, író.

21. o. Reményik Sándor (1890–1941) költő, írói álneve Végvári. Folyóíratszerkesztő, a transzilvanizmus képviselője.

22. o. Kós Károly (1883–1977) író, építész, néprajzkutató. Trianon után, 1921 januárjában fogalmazta meg röpiratát: Kiáltó szó Erdély, Bánság, Kőrösvidék és Máramaros magyarságához. „Számba kell

vennünk erőinket, szerveznünk kell a munkát, tudnunk kell a célt, amit el akarunk érni.” A kalotaszegi Sztánán található, Varjúvár elnevezésű, 1910-ben épült lakóházát ő maga tervezte.

24. o. Dózsa György 1514-es kivégzésének helyén áll a Székely László által tervezett Mária-kápolna (1906), Kiss György Mária-szobrával. A hagyomány szerint Dózsa György kivégzése alatt a jezsuita szerzetesek és a jobbágyok vallásos énekeket énekeltek, ekkor megjelent Mária. Luxemburgi Zsigmond magyar király és német-római császár (1387–1437) többször tartózkodott itt. Az ún. Taps-tér a diktatúra alatt állami ünnepek színhelye volt. A kietlen Baragán a Román alföldön található, ide hurcolták az 1950-es években a politikailag megbízhatatlannak minősített személyeket, erre utal az emlékművük. A csángó festő, Antal Imre megfestette a templomot, ahol a rendszerváltás forradalma kezdődött.

26. o. Janus Pannonius (1434–1472) Váradról szóló költeménye 1458-ban született latin nyelven. Szent László szobra jelenleg a katedrális előtt áll, ahová 1923-ban helyezték át a Szent László térről. Tóth István alkotása, 1893-ban avatták fel. Pázmány Péter 1570-ben született Váradon, mellszobra a katedrálisban található. A Fekete Sas szecessziós palota 1907-ben épült fel, tervezői Komor Marcell és Jakab Dezső.

28. o. Arany János (1817–1882) költő, irodalomtörténész, műfordító, tanár, népdalgyűjtő. Szülővárosában, Nagyszalontán a Csonkatoronyban emlékmúzeuma található.

29. o. Sütő András (1927–2006) híres regénye az Anyám könnyű álmot ígér. Wass Albert (1908–1998) regényei: Kard és kasza, A funtinelli boszorkány.

30. o. A 19. század végén induló nagybányai festőiskola a modern magyar festészet egyik legjelentősebb mozgalma. A román–ukrán határon több magyar falut kettészeli a határ.

32. o. Galimberti Sándor (1883–1915) festő, grafikus. Kilátás Nagybányára (1908) című látképe nem régen került elő. Az előtérben álló elszenesedett fák mintha a hamarosan kitörő világháború látomása lennének, Nagybánya még ragyogó napfényben fürdik. Impresszionista könnyedség és a pusztulás sejtelme – íme, huszadik századi történelmünk.

33. o. Scheffler János (1887–1952) szatmári püspök. Mivel nem volt hajlandó elfogadni az erdélyi katolikus egyház elszakítását Rómától, 1950-ben letartóztatták. Embertelen körülmények között hunyt el 1952-ben a jilavai, földalatti börtönben. 2011. július 3-án, Jézus Szívének ünnepén avatták boldoggá. A püspöki palota kápolnája 1952-től 1990-ig befalazva állt. Falain a magyar szentek domborművei láthatók.

34. o. Az aradi vértanúk szobra Zala György (1858–1937) munkája, 1890-ben avatták fel. 1925-ben eltávolították, 2004. április 25-én állították fel újra. Több támadás érte, festékekkel is leöntötték. Felső részén Hungária alakja koszorút emel, körben négy szoborcsoport: Ébredő szabadság, Harckészség, Áldozatkészség, Haldokló harcos. Legalul körben a 13 tábornok bronz domborműve.

36. o. A román felkelők 1848. október 24-én Ompolygyepűnél mészárolták le Zalatna menekülő magyar lakosságát. Lukács Bélát, a későbbi minisztert román dajkája mentette meg, de szüleit és öt testvérét megölték. Román dajkájának tetteire emlékezve, Zalatnáról Almásra utat építtetett. 1898-ban ő emeltette az itteni Pax feliratú emlékművet, mely zalatnai kvarchomokkőből készült, a kőfaragó iskola növendékeinek közreműködésével.

38. o. Gruzda János (1881–1953) erdélyi festő, 1924–1953 között Zalatnán szolgált református lelkészként.

40. o. Zalatnán 1894-től működött kőfaragászati, kőcsiszoló ipariskola és műhely. Megalakítását Lukács Béla kereskedelmi miniszter kezdeményezte. Az oktatás mellett kielégítette a környék ilyen irányú igényeit is; az egyik forrás kialakítását, kőbe foglalását Kolonics Lajos kőfaragómester végezte el. Több országos megbízatást is teljesítettek. A vidék aranybányáiról is híres volt.

42. o. A marosvásárhelyi zenélő kutat 1911-ben bontották le, másolatát a Margit-szigeten 1935–1936-ban állították fel. A Kossuthszobrot, Köllő Mihály alkotását 1899-ben avatták föl, román nacionalisták 1919-ben semmisítették meg. A főtéren álló Kultúrpalota a szecesszió kiemelkedő alkotása, tervezői Komor Marcell és Jakab Dezső, 1911–1913 között épült. Jelentősek a magyar kultúrát bemutató szobor- és mozaikdíszei, a Tükörterem üvegablakai.

43. o. Bernády György (1864–1938) Marosvásárhely polgármestere 1900–1912 és 1926–1929 között. Nevéhez fűződik a

város infrastruktúrájának modernizálása, a szecessziós Közigazgatási Palota és a Kultúrpalota létrehozása. Szobrát Bocskay Vince (1949–) készítette, 1994-ben avatták.

44. o. A marosvásárhelyi Kultúrpalota tükörtermének 12 festett üvegablakát Nagy Sándor és Torockai Wigand Ede tervezte, a kivitelező Róth Miksa. Az üvegfestmények népművészeti motívumokat őriznek, a magyar-hun történelem epizódjait, székely balladák történéseit ábrázolják.

45. o. Bolyai János (1802–1860) hadmérnök, matematikus. Az erdélyi tudományosság kiemelkedő képviselője, a nemeuklideszi geometria megalkotója. Kiváló hegedűs volt, zeneelméleti tanulmányokat is írt.

46. o. Lestyán Ferenc (1913–2008) több helyen szolgált plébánosként: Karcfalván, Désaknán, Marosvásárhelyen. Az erdélyi templomok történetét Megszentelt kövek című kétkötetes művében foglalta össze, melynek alcíme: Emlékezés a szentistváni ezeréves kereszténységre. A helyszíneket kerékpárral járta be, fényképeket készített. Emlékezése szerint: „1951-ben az állam, a vallásügyi bizottság megvonta működési engedélyemet, Désaknára kellett menjek, ahol a 3500 lélekszámú karcfalvi gyülekezet után csak 157 hívem volt. 1955-ig így több időm maradt arra, hogy összegyűjtsem az Erdély templomaira vonatkozó adatokat.”

50. o. Márton Áron (1896–1980) az erdélyi katolikus egyház püspöke 1938–1980 között. 1949–1955 között börtönt szenvedett, majd többször korlátozták mozgását. Jelmondata: Non recuso laborem – nem futamodom meg a munkától. Gaál András (1936–) erdélyi festő, grafikus. Megragadók expresszív tájképei.

53. o. Darvas-Kozma József (1950–) pápai káplán, csíkszeredai esperes plébános. A diktatúra időszakában tilos volt a templomépítés. Mégis voltak papok, akik hajlékot építettek Istennek.

54. o. A csíksomlyói bazilika hársfából faragott kegyszobra a Szűz Anya kisedd Jézussal. Valószínűleg helyi mester alkotása, 1510–1520 között készülhetett. A ferences kolostor előljárói 2014-ben Ferenc pápa jóváhagyásával szentévet hirdettek a kegyszobor alkotása 500. évének emlékére. A csíkszeredai Csíki Székely Múzeumban ekkor emlékkiállítás nyílt „A csíksomlyói Mária-szobor 500 éve. Mária-tisztelet Erdélyben” címmel.

56. o. Bartók Albert (1927–2004) ferences szerzetes, csíksomlyói házfőnök (1989–1997).
57. o. Márk József (1927–) csíksomlyói ferences szerzetes, 2017-ben tartotta gyémántmiséjét.
58. o. Papp Asztrik (1916–1985) ferences szerzetes, plébános, költő. Csíksomlyó rendházában is tartózkodott, az 1950-es években társaival együtt kényszerlakhelyekre internáltak. Az 1956-os forradalmat követő megtorlások során hét évig szenvedett börtönt, 1964-ben szabadult. Több verseskötete jelent meg.
59. o. Berszán Lajos (1943–) katolikus lelkipásztor, a gyimesfelsőlaki Szent Erzsébet Liceum létrehozója.
60. o. Kallós Zoltán (1926–2018) néprajzkutató, népzene gyűjtő.
61. o. A csíkrákosi templom cintermében van Zöld Péter (1727–1795) plébános emlékműve, ő maga a templomkertben nyugszik. Zöld Péter az 1762–1764-es székely ellenállás egyik vezetője, népét Moldvába is követte. (Madéfalvi veszedelem, 1764)
62. o. Antal Imre (1944–2017) csángó festő, Gyimesközéplekon élt. Elmondása szerint Templom előtt című festménye az 1989-es temesvári forradalmi eseményeket ábrázolja.
64. o. Kájoni János (1629–1687) ferences szerzetes, énekszerző, nyomdász, könyvkiadó.
65. o. Daczó Lukács Árpád (1921–2018) ferences szerzetes, plébános, néprajzkutató. Az 1950-es években szerzetestársaival együtt internáltak. Eszterelken, kényszerlakhelyén a betegápolásban segédkezett. Érdekelte a csillagászat, elmélyülten merült el a természet szépségében. A csíksomlyói Szűzanyával, a népi hiedelemvilággal kapcsolatban több könyve jelent meg.
66. o. A csíkszeredai Szent Ágoston-templom búcsúnapja, augusztus 28, egyben Márton Áron születésnapja, akinek édesapja is Ágoston volt.
67. o. Péntes József (1950–2018) csíkszeredai esperes, plébános, a Szent Ágoston-templom építője.
69. o. Zsögödi Nagy Imre (1893–1976) a csíki táj, a székely nép festője, melynek életét, történelmét expresszív, drámai hatású alkotásokban jelenítette meg. Múterme, lakóháza Csíkszögödön található, itt állandó kiállítása van.

71. o. Aba-Novák Vilmos (1894–1941) festő, grafikus. Erőtéljes, expresszív ábrázolókéesség jellemzi. 1921–1923 között Nagybanynán is dolgozott. Szerette Erdélyt, kedvelte az itteni témákat, a vásárok sokszínűségét, a táj megcsillanó színeit. Erdélyi témái között a csiksomlyói búcsút is ábrázolta. Saját magát is odafestette, kezében keresztet tartva.

72. o. Orbán Balázs (1829–1890) író, néprajzi gyűjtő, iskoláit Székelyudvarhelyen végezte. Szejkézfürdőn álló kopjafás síremlékéhez nyitott székelykapuk vezetnek.

73. o. Kőrösi Csoma Sándor (1784–1842) nyelvtudós, tibetológus, a tibeti–angol szótár megteremtője. A magyarság eredetének kutatója.

74. o. Mikes Kelemen (1690–1761) író, műfordító. Törökországi levelek című művével a magyar széppróza egyik megteremtője.

76. o. 1567. Pünkösdi szombatján a csíki székelység a Tolvajostetőn védte meg katolikus hitét János Zsigmond fejedelem csapataival szemben.

78. o. Áprily Lajos (1887–1967) költő, műfordító, szerkesztő. Gyermekkorának helyszínén, Parajdon emlékmúzeum található. Itt boronaházat vásárolt.

82. o. A nagyenyedi Bethlen Gábor kollégium elnevezése az alapítóra, Bethlen Gábor fejedelemre utal, az alapítás éve 1622. A várost és a kollégiumot többször feldúlták: 1704-ben az osztrák csapatok, 1849. január 8-án a román népfelkelők. A Kollégium azonban mindig újjá tudott éledni.

85. o. Szabó János (1952–2018) székelyudvarhelyi szobrász. Újraalkotta a Vasszékely szobrát. Az eredetit katonák faragták, cserefából készült, acélpikkelyek borították. 1917. december 8-án avatták, a bevonuló román katonák 1919-ben megsemmisítették. Szabó János 260 cm magas bronzszobrát 2000. március 15-én avatták.

86. o. Tamási Áron (1897–1966) író, drámaíró. A középiskolát Székelyudvarhelyen végezte.

88. o. Székelyudvarhelyen született Csanády György, a Székely himnusz (1921) szerzője. 1505. november 23-án itt tartották a székely nemzeti gyűlést, melynek végzéseiben szerepelt a *Székelyek Constitutio*-ja. Tamási Áron író (1897–1966) 1910-től nyolc évig a székelyudvarhelyi katolikus főgimnáziumban tanult.

(A mai gimnázium róla van elnevezve.) Orbán Balázs író, néprajzi gyűjtő a közeli Lengyelfalván született, iskoláit Székelyudvarhelyen végezte. A város főterén kultúránk, történelmünk jelentős személyiségeit bemutató szoborcsoportot létesítettek. Székelyudvarhelyen 1670-ben alapították a református kollégiomot, melynek Benedek Elek nyolc évig volt a diákja. A tanítóképző mai neve: Benedek Elek Pedagógiai Líceum. Benedek Elek mellszobrát 1990-ben, Tamási Áron mellszobrát 1993-ban avatták, mindkettőt Szabó János (1952–2018) székelyudvarhelyi szobrászművész alkotta.

89. o. P. Buzogány Árpád (1965–) író, költő, szerkesztő.

90. o. Kováts István (1881–1942) fotográfus.

91. o. Beke Sándor (1961–) író, költő, szerkesztő. Székelyudvarhelyen kiadót alapított Erdélyi Gondolat elnevezéssel, mely az Erdélyi Toll című folyóiratot is megjelenteti.

92. o. Agyagfalva „Székelyföld Rákosmezeje”. Ide kötődik az 1506-os székely nemzetgyűlés és az 1848. október 16–17-i nagygyűlés.

93. o. Kulcsár Béla (1929–1976) szobrászművész. Több köztéri szobrot készített: Dózsa György mellszobra Sepsiszentgyörgyön, Kőrösi Csoma Sándor egészalakos szobra Marosvásárhelyen áll. Ő tervezte az 1848-as agyagfalvi székely nemzetgyűlés emlékművét, melynek kivitelezése közben halálos szívrohamot kapott. A művet Hunyadi László (1933–) és Kiss Levente (1944–) szobrászművészek fejezték be 1980-ban. Az emlékművet hivatalosan 1990-ben avatták.

94. o. Mészely József (1956–) erdélyi tanító, költő, szerkesztő. Mosonmagyaróváron él.

95. o. Gyárfás Jenő (1857–1925) festő. Fő műve a Tetemrehívás, jelentős Gábor Áron halála a kökösi csatában című képe. Egyik tusrajza a Jairus lányának feltámasztása címet viseli. Sepsiszentgyörgyön több műalkotás emlékeztet Gábor Áronra: mellszobrát Gergely István (1939–2008) készítette. Gábor Áron ágyúját a Székely Nemzeti Múzeumban őrzik. Az 1848–49-es szabadságharc ideje alatt Kézdivásárhelyen és Sepsiszentgyörgyön is folyt ágyúöntés.

96. o. Sepsiszentgyörgy gazdag a történelmünk, kultúránk személyiségeit bemutató szobrokban. A versben szereplő alkotások: a Szé-

kely Nemzeti Múzeum Kós Károly tervei alapján 1911–1912-ben épült fel. Egyebek mellett ő tervezte a leánygimnázium épületeit is. A bejárat mellett Vargha Mihály róla készített mellszobrárt láthatjuk. Benczédi Sándor (1912–1998) Kós Károly-szobra a Székely Nemzeti Múzeum parkjában található. Varga Gábor szobrászművész (1952–) alkotása Szent Gellért és Imre égetett kerámiaszobra, melyet 2011-ben avattak föl. A Szent Gellért katolikus templomot Csató Béla plébános építtette, 1987-ben szentelte fel Bálint Lajos püspök. Bocskay Vince (1949–) készítette az intézményalapító gróf Mikó Imre szobrát (1998). Vargha Mihály (1961–) alkotása II. Rákóczi Ferenc mellszobra, a művésznek a városban több köztéri szobra látható. A Honvéd emlék obeliszkjét 1874-ben állították fel, Gerenday Antal (1818–1887) tervezte, feliratait Jókai Mór szövegezte. (József Álmos: Sepsiszentgyörgy 2012.)

97. o. A Székely Mikó Kollégium alapítási éve 1859, névadója gróf Mikó Imre, aki alapítványával is támogatta létrejöttét. A református kollégium két világháború között felépült új épületét, a leányinternátust Kós Károly építész tervezte.

98. o. Magyar Lajos (1942–2015) költő, műfordító, újságíró.

99. o. Petőfi Sándor (1823–1949) 1849. július 24-én érkezett Kézdivásárhelyre, útban Bem seregéhez. 1849. július 31-én esett el a segesvári ütközetben.

100. o. Fekete János (1885–1952) gelencei plébános. 1950–1952 között bebörtönözték, ott vesztette életét.

101. o. Nyirő József (1889–1953) író papként kezdte pályafutását. Csíkmenaságon 1912. május 2-én tartotta újmiséjét.

102. o. A csíkmenasági első világháborús hősi emlékmű (1940) Szervátiusz Jenő alkotása.

103. o. Domokos József, egykori csíkszentgyörgyi kántor a negyvenes évek végén a csíksomlyói búcsún elénekelte az akkor már betiltott Székely Himnuszt.

104. o. Gál Sándor (1817–1866) az 1848–49-es szabadságharc honvéd vezérőrnagya, tábornoka, a székely hadosztály szervezője és vezetője. Csíkszentgyörgyön született. Szülőháza korábban Domokos József egykori kántor telkén állt, innen telepítették mai helyére.

106. o. Szinte Gábor (1928–2012) festő, díszlettervező. Édesanyja csíkmenasági származású. Több erdélyi tárgyú

festményt alkotott. Az egykori Nemzeti Színházba (Magyar Színház) faintarziákat tervezett. A csíkmenasági templom 1543-ban készült gótikus főoltárát 1915 óta Budapesten, ma a Nemzeti Galériában őrzik. A középső részén hársfából (szádok) faragott Mária-szobor áll, a 16. századi csíksomlyói műhely alkotása. A szárnyas oltárt Szinte Gábor is leírta: „Közel három és fél méteres magasságával uralta a kis templom szentélyét. A templomhajó távlatában különösen meleg, életteli hatása lehetett, oromdíszei fölött a hálóboltozat freskóival.”

111. o. A Véreskép elnevezésű emlékmű Csíkszereda és Csíkszentlélek között áll. A székelyek 1694-ben itt csaptak össze a betörő tatárokkal. Seregüket Xantus Keresztes alcsiki királybíró vezette, életét áldozta az ütközetben. Köne Ambrus menasági gazdálkodó így idézi az eseményeket, a királybíró emlékét: „Vitéz ember vót, az utolsó csatájába is a menasági templomból indult. (Menaságon éppen esküvőt tartottak.) S akkor ugye a kard az ódalikon vót még a lakodalomban es, s a lovak a templom előtt megkötve, úgyhogy harc képesek vótak. A vőlegény ünnepélyesen, a bokrétával a mellében, es az örömapa es mindenki ment a harcba.” Az emlékmű ma zarándokhely.

116. o. A monda szerint a két tündérlány, a Maros és az Olt apja keresésére indult, akit felsőbb parancs elszakított édesanyjuktól. Más-más utat választottak, az Olt a sziklák között tört utat, a Maros a szelídebb síkságon kanyargott. Végül a Dunába ömölve, közösen érkeztek el apjukhoz.

117. o. Bara Ferenc (1951–) a Csíkdánfalvi Római Katolikus Plébánia főesperes-plébánosa, pápai káplán, szentszéki tanácsos. 2018. augusztus 20-án nemzeti ünnepünk alkalmából a Márton Áron és Jakab Antal püspök urak mellett végzett elhivatott titkári munkája, valamint lelkipásztori és főesperesi szolgálata elismeréseként a Magyar Arany Érdemkereszt polgári tagozata kitüntetésben részesült.

Képek jegyzéke

Délceg fenyő, erdélyi tájban.....	9
Kolozsvár, Mátyás király szülőháza	13
Marosvécs, a Kós Károly faragta Helikon asztal.....	23
Nagyvárad, Szigligeti Színház	27
Nagybányai utca a Belvárosi református templommal	31
Arad, látkép a Pádúai Szent Antal minorita templommal	35
Zalatna, református templom.....	39
Boroskrakkó, református templom.....	47
Gyulafehérvár, Szent Mihály Székesegyház	53
Nagyenyed, a Bethlen Gábor Kollégium és a református vártemplom	83
Farkaslaka, Tamási Áron szülőháza	87
Máréfalva, székelykapu a katolikus templomnál.....	109

Tartalom

Bevezető.....	3
Erdély.....	5
Erdélyi szonett.....	6
Piros-fekete.....	7
Hazaföld.....	8
Tinódi Sebestyén.....	10
II. Rákóczi Ferenc imája.....	11
Kolozsvár.....	12
Mátyás vitéze.....	14
Héjja Sándor.....	15
Misztótfalusi Kis Miklós.....	16
Szabó T. Attila.....	17
Szervátiusz Jenő.....	18
Jancsó Miklós.....	19
Bihar-hegység.....	20
Reményik Sándor.....	21
Kós Károly.....	22
Temesvár.....	24
A forradalom temploma – Antal Imre.....	25
Nagyvárad.....	26
Arany János.....	28
Mezőség.....	29
Nagybánya.....	30
Galimberti Sándor.....	32
Scheffler János.....	33
Arad.....	34
Ompolygyepű.....	36
Alagút.....	37
Gruzda János.....	38
Kolonics Lajos.....	40
Detunáta.....	41
Marosvásárhely.....	42

Bernárdy György.....	43
Tükörterem.....	44
Bolyai János.....	45
Léstyán Ferenc.....	46
Hegyek között.....	48
Várrom.....	49
Márton Áron arcképe – Gaál András.....	50
Csorgó.....	52
Darvas-Kozma József.....	53
A Csíksomlyói Szűzanya.....	54
Háromkirályok.....	55
Bartók Albert.....	56
Márk József.....	57
Papp Asztrik.....	58
Berszán Lajos.....	59
Kallós Zoltán.....	60
Zöld Péter.....	61
Antal Imre.....	62
Hosszú utak.....	63
Kájoni János.....	64
Daczó Lukács.....	65
Csíkszereda, Szent Ágoston-templom.....	66
Pénzes József.....	67
Eledelszentelés Csíkszeredában.....	68
Vörösfenyők.....	69
Nagy Imre.....	70
Aba-Novák Vilmos.....	71
Orbán Balázs.....	72
Kőrösi Csoma Sándor.....	73
Mikes Kelemen.....	74
A havasok lánya.....	75
Tolvajos-tető.....	76
Nemere.....	77
Parajd.....	78
Áprily-kút.....	79
Papsonné vára.....	80
Brassó.....	81

Áprily Lajos.....	82
Madarasi Hargita.....	84
Szabó János.....	85
Tamási Áron.....	86
Székelyudvarhely.....	88
P. Buzogány Árpád.....	89
Kováts István.....	90
Beke Sándor.....	91
Agyagfalva.....	92
Kulcsár Béla.....	93
Mészely József.....	94
Gyárfás Jenő.....	95
Sepsiszentgyörgy szobrai.....	96
Székely Mikó Kollégium.....	97
Magyari Lajos.....	98
Kézdivásárhely.....	99
Fekete János.....	100
Nyirő József Csikmenaságon.....	101
Csikmenasági hősi emlékmű.....	102
Domokos Jóska.....	103
Gál Sándor.....	104
Magányos fenyő.....	105
Szinte Gábor.....	106
Ábel.....	107
Ambrus.....	108
Búzaföld.....	110
Xantus Keresztes.....	111
Véreskép.....	112
Pásztorok.....	113
Gyergyóújfalu.....	114
Ezer székely leány ünnepe.....	115
A Maros és az Olt.....	116
Bara Ferenc plébános: A közöttünk élő Márton Áron.....	117
Székely András Bertalan: Utószó.....	125
Jegyzetek.....	128
Képek jegyzéke.....	137

Támogató

Reisinger Attila író

Kozma László: Erdély 100 szonettben

Holányi Julianna tusrajzaival

Szerkesztő: Székely András Bertalan

Kiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület
Pilisvörösvár, 2019, 2020 (online, PDF)
www.muravidek.eu
www.evid.hu

A borítótervet Szőcs Beáta készítette
Váradi Péter Pál fényképfelvétele felhasználásával

Nyomdai előkészítés: Angráf Bt., Budapest
Nyomdai munkák: Bodnár Nyomda Bt., Budapest

ISBN 978-615-5750-43-4 (nyomtatott)

ISBN 978-615-5750-62-5 (PDF)

kori történetét, a barátok helytállását, hétköznapijait és ünnepnapjait állítja elénk. A Lucidus Kiadó erdélyi katolikus lelkipásztorokkal készített interjúkötetét tette közzé. Irodalomtörténeti tanulmányai a székelyudvarhelyi Erdélyi Toll folyóiratban jelennek meg. Szerepelt rádióműsorokban, műveiből jeles színészek és énekkarak bevonásával több CD-felvételt állított össze.

Mostani száz versét a Székelyföld, Észak- és Dél-Erdély, a Partium és a Bánság tájai, emberei, törtériája, nép- és képzőművészete ihlette. A szonettforma a megőrzött, nyugodt értéktudat jele, mely számon tartja és igyekszik továbbadni törté-ánkat és művészetünket.

A verseket megihlető személyiségekről kultúrtörténeti végjegyzetek olvashatók. A kötetet *Bara Ferenc* csíkdánfalvi plébános, Áron püspök egykori titkárának emlékezése zárja, és *Holányi Juliannának* a mondanivalóhoz jól illeszkedő, művészi tusrajzai díszítik. A borítót *Szőcs Beáta* alkotta, Erdély képes krónikása, *Váradí Péter Pál* fényképfelvételének a felhasználásával.

Székely András Bertalan

*Erdély nem csupán földrajzi fogalom. Jelenti az itt
élő és élt embereket,
nemzedékek sorát, történelmünket, kultúránkat.
Jelenti a tájakat, a Hargitát, a
Vigyázót, de jelenti a hozzájuk kapcsolódó mondá-
kat, népünk művészetét,
dalait, táncait. Erdély a hazánk.*